

ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΘΕΜΑ:

ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ
ΕΝ ΟΨΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ:

Συκόλα Γεωργία

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Κα Ιγγλέση-Βενιέρη Μαρία

ΠΑΤΡΑ 2009

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ξεκινώντας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους εκείνους που συνέβαλαν στη δημιουργία, ολοκλήρωση και τελειοποίηση της πτυχιακής εργασίας. Ευχαριστώ θερμά την καθηγήτρια μου κα. Ιγγλέση-Βενιέρη Μαρία για την ουσιαστική καθοδήγησή της πάνω στο σκελετό που θα έπρεπε να στηριχτεί η πτυχιακή μου εργασία, όπως και τους υπόλοιπους καθηγητές αλλά και συμφοιτητές που με υποστήριξαν και με βοήθησαν καθ' όλα τα χρόνια των σπουδών μου.

Με εκτίμηση

Σικόλα Γεωργία

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΗ

Στους γονείς μου, για την υπομονή και την πίστη που υπέδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου καθώς και κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας και ολοκλήρωσης αυτής της εργασίας!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	7
1.1. ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	8
1.2. ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: Ο ΡΟΛΟΣ ΕΝΔΟΓΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ.....	11
1.2.1. <i>Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση.....</i>	11
1.2.2. <i>Τα διαρθρωτικά προβλήματα του ελληνικού τουρισμού.....</i>	13
1.2.3. <i>Η αρνητική εικόνα από τα πρόσφατα και συνεχιζόμενα γεγονότα.....</i>	14
1.2.4. <i>Η πορεία έξω από την κρίση.....</i>	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	17
2.1. Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ - ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ.....	17
2.2. ΟΙ ΕΠΙΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	19
2.3. ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΔΙΑΗΜΜΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ.....	21
2.3.1. <i>Τα δραματικά ποσοστά της Ευρώπης.....</i>	23
2.4. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΥΕΛΙΞΙΑΣ ΩΣ ΜΕΣΟΥ ΑΠΟΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ & ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	28
3.1. ΝΤΕ ΦΑΚΤΟ ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΣΤΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	28
3.1.1. <i>Σήμα κινδύνου για τις θέσεις εργασίας στον Τουρισμό.....</i>	30
3.1.1.1. <i>Οι προορισμοί.....</i>	30
3.1.1.2. <i>Πρώτα η Κρήτη.....</i>	31
3.1.1.3. <i>Ν. Χανίων: Όχι στην κατεδάφιση των εργασιακών σχέσεων στο Τουρισμό.....</i>	31
3.2. ΚΑΘΕΣΤΩΣ «ΓΑΛΕΡΑΣ»	33
3.3. ΕΦΙΑΛΤΗΣ Η ΜΙΚΡΗ ΣΕΖΟΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	35
3.4. «ΝΟΙΚΙΑΖΟΥΝ» ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ ΣΕ ΜΕΓΑΛΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ.....	37
3.5. ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΓΙΑ 50.000 ΕΠΟΧΙΑΚΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	39
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ... ..	40
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	42

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η επιλογή του θέματος «ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΕΝ ΟΨΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ» αποτέλεσε μεγάλη πρόκληση στο να γράψω μια μελέτη η οποία να αναφέρεται στο φλέγων ζήτημα των ημερών, την διεθνή οικονομική κρίση και το πώς αυτή έχει επηρεάσει τον τουρισμό της χώρας μας και τους εργαζόμενους του τομέα.

Πιστεύω ότι διαβάζοντας αυτή την μελέτη, ενημερώνεται ο αναγνώστης πάνω σε γενικά θέματα της οικονομικής κρίσης στον τομέα του τουρισμού, στις εργασιακές σχέσεις, αλλά πολύ περισσότερο έχει μια πλήρης ενημέρωση για τις επιπτώσεις τις οικονομικής κρίσης στους εργαζομένους σε τουριστικές επιχειρήσεις.

Οι πληροφορίες που αποκομίζει ο αναγνώστης διαβάζοντας αυτή την εργασία είναι σημαντικές και μπορούν να τον βοηθήσουν να απαντήσει τυχών ερωτήματα και απορίες που τον απασχολούν και σχετίζονται με το συγκεκριμένο θέμα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διεθνής οικονομική κρίση που ταλανίζει τις Ηνωμένες Πολιτείες έχει ήδη παγκόσμιες επιπτώσεις. Οι ευρωπαϊκές χώρες και η Ιαπωνία έχουν μπει και αυτές σε περίοδο οικονομικής ύφεσης, ενώ μείωση των ρυθμών ανάπτυξης αναμένεται και για την Κίνα και τις άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Πώς όμως η παρούσα οικονομική κρίση -που υπολογίζεται ως η χειρότερη μετά το κραχ του 1929- θα επηρεάσει τη χώρα μας; Η Ελλάδα αποτελεί μέρος της παγκόσμιας οικονομίας με στενούς δεσμούς με τις άλλες δυτικές χώρες. Η κρίση που τις πλήττει είναι σίγουρο ότι θα έχει σοβαρές επιπτώσεις και στη χώρα μας.

Όσο οι ΗΠΑ και η Ευρώπη θα βρίσκονται σε ύφεση, τόσο θα πλήττεται και η ελληνική οικονομία. Οι ξένες επενδύσεις θα μηδενίζονται και πολλά ξένα κεφάλαια θα αποσυρθούν, για να επαναπατριστούν στις αιμορραγούσες οικονομίες του αναπτυγμένου κόσμου. Οι ελληνικές εξαγωγές θα μειωθούν και η ανεργία θα αυξηθεί. Ο πολίτης θα δει το επίπεδο ζωής του να μειώνεται και θα νιώθει ανήμπορος μπροστά στις εξελίξεις.

Οι πρόσφατες βίαιες συγκρούσεις και καταστροφές σε κεντρικούς δρόμους των μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας έφεραν στην επιφάνεια μία κατάσταση που είναι γνωστή εδώ και καιρό. Η χώρα μας είναι μία από τις λιγότερο ανταγωνιστικές της Ευρώπης και οι νέοι, συχνά με υψηλό επίπεδο μόρφωσης, αδυνατούν να βρουν απασχόληση. Η νέα γενιά δεν έχει όραμα, νιώθει μία πολιτική ασφυξία και η μόνη διέξοδος φαίνεται να είναι η μετανάστευση στο εξωτερικό.

Η χώρα μας δεν έχει βαριά βιομηχανία, η οποία να απασχολεί σημαντικό κομμάτι του εργατικού δυναμικού και να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη. Μεγάλο μέρος της ελληνικής οικονομίας στηρίζεται στον τουρισμό, που αντιστοιχεί στο 20% του ΑΕΠ και απασχολεί -άμεσα ή έμμεσα- περίπου 20% του εργατικού δυναμικού. Επιπλέον φέρνει στη χώρα πολύτιμο συνάλλαγμα, που βοηθά στην εξισορρόπηση του εμπορικού ισοζυγίου.

Δυστυχώς όμως αποθαρρυντικές είναι οι προβλέψεις για το διεθνή τουρισμό, σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Τουρισμού. Πολλοί ευρωπαίοι, αμερικανοί και ιάπωνες πολίτες θα θεωρήσουν ότι στην παρούσα οικονομική κατάσταση έξοδα για διακοπές και ταξίδια είναι μία μακρινή πολυτέλεια. Η προηγούμενη τουριστική χρονιά δεν επηρεάστηκε από την τωρινή κρίση, η οποία όμως θα έχει σοβαρές επιπτώσεις για την επόμενη σεζόν.

Ποιες είναι οι προτάσεις για την ελληνική οικονομία; Δύσκολο να βρεθεί το χρυσό χάπι που θα λύσει το πρόβλημα ή θα λειτουργήσει προληπτικά. Η ελληνική οικονομία, όντας εξαρτώμενη από τις μεγάλες χώρες της Δύσης, θα χρειαστεί να περιμένει καιρό, για να ανακάμψει. Η κυβέρνηση θα βρεθεί μπροστά σε δύσκολα διλήμματα για μείωση των κρατικών δαπανών και αναζήτηση νέων οικονομικών πόρων. Ποιος θα χρηματοδοτήσει την ελληνική οικονομία, όταν όλες οι αναπτυγμένες οικονομίες και τα τραπεζικά ιδρύματα είναι καταχρεωμένα;

Εδώ όμως βρίσκεται και το κλειδί της λύσης. Οι πολιτικοί άρχοντες έχουν τη μοναδική ευκαιρία να μεταρρυθμίσουν ριζικά τη χώρα και να καθιερώσουν δομές και συστήματα που θα προσφέρουν νέα προοπτική στον τόπο. Τώρα είναι η στιγμή να αναδιοργανωθεί το ελληνικό πανεπιστήμιο και να έλθει η μάθηση πιο κοντά στις απαιτήσεις της αγοράς και τις προκλήσεις του μέλλοντος. Τώρα είναι ο καιρός, για να εξεταστεί εις βάθος ο θεσμός της στρατιωτικής θητείας, που επιβαρύνει χρονικά τους νέους, χωρίς να τους προσφέρει εφόδια και τους ωθεί σε περαιτέρω σπουδές, ώστε να τον αποφύγουν.

Τώρα πρέπει να τεθούν οι βάσεις με επενδύσεις στην καινοτομία, την έρευνα και τις νέες τεχνολογίες, ώστε να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας για τους νέους επιστήμονες, αντί να χτίζονται δρόμοι και γέφυρες. Τώρα πρέπει να πάρουν πραγματικό νόημα οι λέξεις αξιοκρατία και διαφάνεια και να εξαλειφθούν η διαφθορά και ο νεποτισμός.

Ο προσοδοφόρος ελληνικός τουρισμός πρέπει και αυτός να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες. Να αποκτήσει μία αειφόρο διάσταση. Να βελτιώσει το τουριστικό προϊόν και να γίνει πιο ανταγωνιστικός. Να χρησιμοποιήσει τις νέες τεχνολογίες και μεθόδους μάρκετινγκ, ώστε να προβληθεί στο εξωτερικό. Να προβάλλει συνετά και με συνέπεια τα στοιχεία της μοναδικότητάς του, ώστε να ξεπεράσει τον έντονο ανταγωνισμό από τις άλλες χώρες της Μεσογείου.

Με την προϋπόθεση ότι θα γίνουν οι απαραίτητες βαθιές μεταρρυθμίσεις, η Ελλάδα θα μπορέσει να βρεθεί στην πρώτη σειρά, όταν η διεθνής οικονομία ξαναμπει σε τροχιά ανάπτυξης. Οι κυβερνώντες πρέπει να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων. Το οφείλουν στις επόμενες γενιές.¹

---

¹ <http://apexo.blogspot.com>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΚΡΙΣΗ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Σενάρια ότι ο ελληνικός τουρισμός έχει εισέλθει από τη φετινή χρονιά σε ένα δύσκολο «τούνελ» κρίσης τριετούς διάρκειας εξετάζονται, ήδη, στα «στρατηγεία» των ισχυρότερων ελληνικών τουριστικών ομίλων. Κάποια από αυτά, μάλιστα, τοποθετούν την ανάκαμψη στο β' εξάμηνο του 2010 αλλά, κυρίως, από το 2011 συνδέοντάς την με την κατάσταση της αμερικανικής οικονομίας αλλά και τη «μετανάστευση» της οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη από το χειμώνα του 2008.

Ο τουρισμός των μεσογειακών χωρών της Ε.Ε. δοκιμάζεται από το ισχυρό ευρώ, καθώς πολλοί Βορειοευρωπαίοι στρέφονται σε προορισμούς όπως η Τουρκία, η Κροατία ή το Μαυροβούνιο ή τις χώρες της Βαλτικής, όπου τα χρήματά τους έχουν μεγαλύτερη αγοραστική δύναμη.

Άλλες χώρες της Ε.Ε., ωστόσο, όπως η Ισπανία ή η Μάλτα, φαίνεται να κρατούν καλύτερη «άμυνα» από την Ελλάδα στη δεινή κρίση που πλήττει και τον τουρισμό. Είναι χαρακτηριστικό, σύμφωνα με στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας των γερμανικών αεροδρομίων, η μείωση αφίξεων Γερμανών στα ελληνικά νησιά έφθανε στο πρώτο τετράμηνο Ιανουαρίου-Απριλίου το -44%. Την ίδια στιγμή η Γαλλία εμφάνιζε ισχυρή άμυνα με μείωση -0,9%, η Ιταλία αύξηση +0,3%, η Πορτογαλία αύξηση +8,5%.²

---

² “ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ”, 27/07/2008

1.1. Διεθνής Οικονομική Κρίση Και Ελληνικός Τουρισμός

Βάσει των εξελίξεων, διαφαίνεται ότι η διεθνής οικονομική κρίση επηρεάζει σημαντικά το τουρισμό και οι επιπτώσεις της αρχίζουν να γίνονται εμφανείς. Ωστόσο η διεθνής οικονομική κρίση η οποία έχει εμφανιστεί από το 2007, αναμένεται να επηρεάσει τον διεθνή τουρισμό τουλάχιστον για τα επόμενα δύο χρόνια, το ελληνικό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης έχει εισέλθει σε φάση κρίσης από την δεκαετία του 1990. Ως εκ τούτου φαίνεται πιθανόν, μία σειρά από στρεβλώσεις που χαρακτηρίζουν την κρίση του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης της χώρας, να γίνουν εντονότερες με την εξάπλωση της διεθνούς οικονομικής κρίσης.

Ο ελληνικός τουρισμός εάν επιθυμεί να επιβιώσει του διεθνούς ανταγωνισμού και εάν επιζητεί να παραμείνει ένας αξιόλογος οικονομικός παράγοντας (εισοδήματα, απασχόληση) θα πρέπει να επιχειρήσει μία αναδιάρθρωση του προϊόντος στα πλαίσια διαμόρφωσης ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου. Οι διαρθρωτικοί παράγοντες που συνηγορούν σ' αυτό είναι οι εξής :

Α. Η κρίση ήταν συνέπεια ενός ποσοτικού μοντέλου, το οποίο ωθήθηκε στα όριά του και απεικονίζεται στην υπέρ προσφορά τουριστικών καταλυμάτων. Η αύξηση των ξενοδοχειακών καταλυμάτων στην παράκτια ζώνη, βασιζόταν στην βασική προϋπόθεση διατήρησης και μεγέθυνσης της τουριστικής ζήτησης. Ωστόσο αυτή η προϋπόθεση δεν επαληθεύτηκε και αποτέλεσε την απαρχή μείωσης της ποιότητας, ως απόρροια μίας ξενοδοχειακού τύπου κρίσης (συμπληρωματικά τουριστικά καταλύματα, παραθεριστικές κατοικίες κλπ, που είναι δύσκολο να καταγραφούν στατιστικά).

Έτσι η αύξηση των τιμών των ξενοδοχειακών καταλυμάτων οδήγησε τους τουρίστες στην αναζήτηση άλλου τύπου καταλυμάτων, χαμηλότερης ποιότητας και παρεχομένων υπηρεσιών.

Η ξενοδοχειακή κρίση, μέσω μίας πλεονασματικής προσφοράς επί της ζήτησης μπορεί να οφείλεται επίσης στην διαρροή ενός αριθμού πελατών, συνήθως υψηλής εισοδηματικής στάθμης, προς άλλους προορισμούς. Η κρίση του ελληνικού τουρισμού, υπήρξε εξ' αρχής μία κρίση του τουριστικού καταλύματος χωρικά προσδιορισμένου στην παράκτια ζώνη και απευθυνόμενου σε μία αγορά οριοθετημένης από τα 4S (Sun, Sand, Sea, and Sex).

Β. Το δεύτερο πρόβλημα του ελληνικού τουρισμού ορίζεται στην προσφορά ενός και μόνο προϊόντος (4S), το οποίο είχε επιτρέψει στην χώρα να αυξήσει τις τουριστικές της εισπράξεις που απαιτούνται για την οικονομική της ανάπτυξη. Σήμερα το μοντέλο των 4S φαίνεται να έχει φθάσει σ' ένα επίπεδο κορεσμού.

Γ. Η τρίτη μεγάλη διαρθρωτική αιτία της κρίσης του ελληνικού τουρισμού θα μπορούσε να είναι η διαρκής αλλοίωση των χωρικών ενοτήτων υποδοχής των τουριστών, που οφείλεται στην περιβαλλοντική, αισθητική και ηχητική ρύπανση, την υπερβολική συγκέντρωση των δομών της υποδοχής, την ελλειμματική ποιότητα των δημοσίων υπηρεσιών και των εγκαταστάσεων υγιεινής, των ανεπαρκών υποδομών κλπ. Όλα τα παραπάνω υπογραμμίζουν “μία κακή τουριστική ανάπτυξη” και αποτελούν σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα στην ανάπτυξη ποιοτικού τουρισμού.

Δ. Η τελευταία αξιολογη αιτία που θα μπορούσε να ερμηνεύσει την δομική κρίση του ελληνικού τουρισμού, είναι η απουσία πολιτικής ευαισθησίας για τον τουριστικό τομέα. Αυτή η βιομηχανία διαθέτει ακόμα στην Ελλάδα κεντρικούς χωρικά και συγκεντρωτικούς λειτουργικά μηχανισμούς, χωρίς να υφίστανται αποκεντρωμένοι αυτόνομοι τουριστικοί οργανισμοί, όπως στις χώρες της Δ. Ευρώπης, σ' επίπεδο περιφέρειας, νομού και τόπου.

Άλλα φαινόμενα που λειτουργούν προσθετικά στα ήδη υπάρχοντα είναι οι απεργίες και ιδίως σε αεροδρόμια και αερομεταφορές, ή ανασφάλεια σε κάποιες μεγάλες πόλεις κλπ.

Το μοντέλο των 4S βασίστηκε ουσιαστικά στον ορισμό του “homo-touristicus masse”, τον οποίο χαρακτηρίζει μία συμπεριφορά αγέλης και ένας τύπος κατανάλωσης επικεντρωμένος στον μιμητισμό. Η ομοιομορφία, ίδια του μοντέλου, φαίνεται ότι αφήνει ελάχιστα περιθώρια σε μία εξατομίκευση των συμπεριφορών αλλά και των προτιμήσεων/επιθυμιών των δυνητικών τουριστών.

Ο παράκτιος παραθεριστικός τουρισμός, σαν παραδοσιακό μοντέλο διευθέτησης και ανάπτυξης του τουρισμού, δεν ικανοποιεί πλέον τις νέες απαιτήσεις της τουριστικής πελατείας. Αυτό το αποδεικνύει η βραδεία αύξηση του αριθμού των τουριστών στις Μεσογειακές χώρες, καθώς και οι χαμηλές πληρότητες των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.

Στην περίπτωση μίας δομικού τύπου κρίσης και λιγότερο μίας άλλης, απόρροιας οικονομικών κυρίως συγκυριών προτείνεται :

- Η αναζήτηση ενός μακροχρόνιου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης σε σχέση με ένα βραχυχρόνιο.
- Η ανάδειξη της ποιότητας έναντι της ποσότητας.
- Η διαφοροποίηση έναντι της ομογενοποίησης.

Σε αντιπαράθεση με το μοντέλο των 4S προτείνεται ένα νέο μοντέλο των 4E (Environment and clean nature, Educational tourism, culture and history, Event and mega event, Entertainment and fun) που απορρέει από τις ίδιες αναζητήσεις του τουρίστα και το τουριστικό προϊόν της χωρικής ενότητας υποδοχής.

Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής, πρέπει να εγκαταλείψει το μοντέλο του Ford (4S) στο οποίο στήριξε την τουριστική της ανάπτυξη και να διαμορφώσει ένα μοντέλο επικεντρωμένο στην ποιότητα των προσφερομένων υπηρεσιών. Ως εκ τούτου οι αναζητήσεις αφορούν έναν τουρισμό που μπορεί να χαρακτηριστεί “μετά Ford” (4E) επικεντρωμένου ως επί το πλείστον στην ποιότητα των εξοπλισμών, του περιβάλλοντος και του εργατικού δυναμικού.³

---

³Στέλιος Βαρβαρέσος, Δρ. Οικονομολόγος, “Οικονομική και Πολιτική του Τουρισμού”, <http://www.travelreport-int.gr>

1.2. Διεθνής Οικονομική Κρίση Και Τουρισμός: Ο Ρόλος Ενδογενών Παραγόντων Και Οι Προοπτικές Ανάκαμψης

«Η κρίση που διανύουμε είναι μία σοβαρή κρίση που έχει τρεις ξεχωριστές διαστάσεις οι οποίες, συγκυριακά, συγκλίνουν στην ίδια αρνητική κατεύθυνση,

- ✦ *Αυτή καθαυτή την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση.*
- ✦ *Τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα του τουρισμού μας.*
- ✦ *Την αρνητική εικόνα της χώρας μας, συνέπεια της Αθήνας που “καίγεται και τρομοκρατείται”.»⁴*

Οι διαπιστώσεις στις οποίες στηρίζεται αυτή η αντίληψη είναι:

- ✦ **Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση**
- ✦ **Τα διαρθρωτικά προβλήματα του ελληνικού τουρισμού**
- ✦ **Η αρνητική εικόνα από τα πρόσφατα και συνεχιζόμενα γεγονότα**
- ✦ **Η πορεία έξω από την κρίση⁵**

1.2.1. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση

Η κρίση που ξέσπασε το περασμένο Φθινόπωρο θα είναι, ασυνήθιστα μεγάλης έντασης αλλά και διάρκειας. Η κρίση αυτή εκκολάφτηκε σταδιακά την τελευταία οκταετία, πυροδοτήθηκε πριν από ένα περίπου χρόνο στις Η.Π.Α. από την αγορά στεγαστικών δανείων μεγάλου ρίσκου καθώς και τα λεγόμενα “hedge funds” και εξαπλώθηκε με εκπληκτική ταχύτητα στον υπόλοιπο κόσμο.

Η χρηματοπιστωτική φούσκα τελικά έσκασε και ο θόρυβός της δημιούργησε σύγχυση, πανικό και κλονισμό της εμπιστοσύνη των πολιτών.

Η κρίση αυτή υπήρξε απόρροια απληστίας των golden boys της Wall Street, αναρχίας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα που, χωρίς εποπτικό έλεγχο και ανικανότητας των ταγών της ασφάλειας και των φορέων άσκησης κοινωνικού ελέγχου.

⁴ Τα παραπάνω ανέφερε ο κ. Νίκος Σκουλάς, πρόεδρος του Minoan International College(πρώην Trinity) μιλώντας στην ημερίδα που διοργάνωσε το Τ.Ε.Ι. Αθήνας-Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων

⁵ <http://www.travelreport-int.gr>

Από το ξέσπασμα της κρίσης οι διεθνείς χρηματαγορές βρίσκονται σε ελεύθερη πτώση χωρίς προοπτική σύντομης ανάκαμψης. Έχουν χάσει περίπου το 50% της κεφαλαιοποίησής τους και, παρά τις παρεμβάσεις ενίσχυσης της ρευστότητας στην Αμερική και την Ευρώπη, συνεχίζουν να ολισθαίνουν.

ΗΠΑ: Διογκώθηκε το Δημόσιο Χρέος σε 10,891\$ τρισεκατομμύρια (Χρέος ανά Αμερικανό πολίτη 35.622 \$). Μετά και το πακέτο των 870 \$ δισεκατομμυρίων του Μπαράκ Ομπάμα για τη διάσωση των τραπεζών και άλλων μεγάλων επιχειρήσεων που παραπαίουν, ο προϋπολογισμός του 2009 προβλέπει περαιτέρω έλλειμμα 1,75 τρις. \$ Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν των ΗΠΑ μειώθηκε κατά 6,2% το τελευταίο τρίμηνο του 2008 και 3,5 εκατομμύρια Αμερικανοί έχασαν τη δουλειά τους από τότε που ξέσπασε η κρίση.

Ευρώπη: Παρά τις μαζικές παρεμβάσεις των Κυβερνήσεων της Ευρωζώνης η Επιτροπή προβλέπει μείωση του ΑΕΠ κατά 2,0% το 2009 και απώλεια 3,5 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας το 2009 (ανεργία 9,25%) με τάση χειροτέρευσης στο 10,0% το 2010. Ο Επίτροπος Χοακίμ Αλμούνια, με πρόσφατη δήλωσή του, προβλέπει περαιτέρω επιδείνωση. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο μόλις αναθεώρησε τις προβλέψεις του για το 2009 προς το χειρότερο.

Ελλάδα: Το Δημόσιο χρέος εκτινάχθηκε στα € 262 δισεκατομμύρια που αντιστοιχεί σε € 21.000 περίπου για κάθε Έλληνα, (107% του ΑΕΠ). Οι αυξημένες δανειακές ανάγκες οδήγησαν σε αύξηση του κόστους δανεισμού κατά δύο τουλάχιστον μονάδες (260 μονάδες βάσης) σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Το τελευταίο 10ετές ομόλογο ύψους €7,5 δισεκ., διατέθηκε προς επιτόκιο 6,13%, διπλάσιο αυτού της Γερμανίας.

Έρευνα της ICAP σε 170.301 ελληνικές επιχειρήσεις καταδεικνύει ότι το 17% είναι υψηλού κινδύνου και το 57% μέσου κινδύνου. Η ΓΣΕΕ (ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΡΓΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ) προβλέπει την απώλεια 120.000 θέσεων εργασίας μέσα στο 2009 και εκτίναξη της ανεργίας στο 14% αν δεν υπάρξουν μέτρα για την αναζωπύρωση της κατασκευαστικής δραστηριότητας που έχει πέσει στο μισό.

Μια άποψη που επικρατεί είναι ότι οι πλήρεις επιπτώσεις της κρίσης στην πραγματική οικονομία, δεν έχουν ακόμα εκδηλωθεί. Ο πανικός και η απαισιόδοξη ψυχολογία που έχει δημιουργηθεί, συμβάλλει σε σημαντική μείωση της κατανάλωσης, μείωση των δημόσιων εσόδων από ΦΠΑ και φορολογητέα ύλη, μείωση της παραγωγής και της απασχόλησης. Και ο φαύλος κύκλος συνεχίζεται.

Αυτό που λειτουργεί την Ελλάδα ως ασπίδα, μερικής έστω προστασίας, κατά ειρωνική συγκυρία, είναι το γεγονός ότι γύρω στο 40% της οικονομικής μας δραστηριότητας είναι παραοικονομία. Πολλά βέβαια θα εξαρτηθούν από την πορεία του Τουρισμού. Τα υπόλοιπα τα βιώνουμε καθημερινά.

1.2.2. Τα διαρθρωτικά προβλήματα του ελληνικού τουρισμού

Πολύ πριν ακόμα ξεσπάσει η παγκόσμια οικονομική κρίση, ο ελληνικός τουρισμός είχε ήδη έντονα σημεία παθογένειας με σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα που σταδιακά τον οδηγούσαν σε απώλεια του ανταγωνιστικού του πλεονεκτήματος από άποψη σχέσης αξίας-τιμής (value for money), συγκριτικά με τους νέους ανταγωνιστές στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου που, για το ίδιο μαζικό παραθεριστικό (και, κατά συνέπεια, εποχικό) τουριστικό προϊόν, έχουν πολύ χαμηλότερο κόστος παραγωγής και πολύ χαμηλότερη τιμή.

Εμφανή συμπτώματα αυτής της παθογένειας είναι η συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου, η μείωση της διαπραγματευτικής μας ικανότητας – που εκδηλώνεται με φαινόμενα όπως οι στάσιμες ή μειούμενες τιμές – η αυξανόμενη τάση για συμβόλαια «all inclusive» αλλά και η σταθερή υποβάθμιση του οικονομικού και κοινωνικού προφίλ του μέσου τουρίστα.

Δυστυχώς, τόσο οι αναπτυγμένες παραδοσιακές χώρες προέλευσης του ελληνικού τουρισμού (Γερμανοί και Βρετανοί αποτελούν το ήμισυ περίπου των τουριστικών μας αφίξεων), όσο και οι αναδυόμενες αγορές, βρίσκονται στο επίκεντρο της οικονομικής κρίσης με διογκούμενη ανεργία, συρρίκνωση εισοδημάτων και πολύ υψηλό δείκτη ανασφάλειας και αβεβαιότητας των κατοίκων τους.

Ένα πρόσθετο πρόβλημα είναι η υποτίμηση των νομισμάτων πολλών από τις χώρες-μέλη της Ε.Ε, εκτός Ευρωζώνης και της Ανατολικής Ευρώπης καθώς και των ανταγωνιστών μας στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό κάνει ακριβό το τουριστικό προϊόν

μας για τους πελάτες μας απ' αυτές τις χώρες και φθηνότερο το προϊόν των ανταγωνιστών μας. Αρκετοί τουριστικοί πράκτορες απ' αυτές τις χώρες αδυνατούν να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους έναντι ημών για το 2008 λόγω του ακριβού πλέον γι' αυτούς ευρώ.

Ένας άλλος παράγων που οφείλουμε να λάβουμε υπόψη είναι ότι η ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών παρουσιάζει εξαιρετικά μεγάλη εισοδηματική ελαστικότητα και οι δαπάνες για τουριστικές υπηρεσίες δεν αποτελούν την πρώτη προτεραιότητα διάθεσης του «διακριτικού» (discretionary) εισοδήματος, είναι δε περίπου αυτονόητο ότι η ελαστικότητα της ζήτησης για διακοπές και ψυχαγωγία αυξάνεται όσο χαμηλότερα είναι τα εισοδήματα του νοικοκυριού.

Κοντολογίς, η πλούσια, οικονομικά ανεξάρτητη οικογένεια, ακόμα και σε ημέρες κρίσης, πιθανότατα δεν θα στερηθεί τις διακοπές της σε εγκαταστάσεις πολυτελείας.

Η φτωχή οικογένεια, πιθανότατα, θα τις αναβάλει ή θα μειώσει τη διάρκεια και τη δαπάνη της. Αυτό ισχύει, παρά το γεγονός ότι, τα τελευταία χρόνια, η ανάγκη για διακοπές καθιστά την τουριστική ζήτηση όλο και πιο ανελαστική. Η ανελαστικότητα όμως αυτή δεν έχει δοκιμαστεί σε συνθήκες παγκόσμιας κρίσης αυτού του μεγέθους.

1.2.3. Η αρνητική εικόνα από τα πρόσφατα και συνεχιζόμενα γεγονότα

Πάνω σ' αυτή τη δυσμενή συγκυρία «ήρθε κι έδεσε» το όχι απρόσμενο λαϊκό ξέσπασμα των οικονομικά ασθενών κοινωνικών ομάδων και της νεολαίας, των οποίων οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας, δυστυχώς, καπελώθηκαν από τους «γνωστούς-άγνωστους» κουκουλοφόρους, η ανεξέλεγκτη καταστροφική μανία των οποίων οδήγησε την αγορά σε καθίζηση και υπονόμωσε το αίσθημα ασφάλειας των πολιτών.

Η επί εβδομάδες προβολή της έκρυθμης κατάστασης, ως πρώτου ή δεύτερου θέματος στα ξένα τηλεοπτικά δίκτυα και στα πρωτοσέλιδα του ξένου τύπου, μιας κατάστασης που δυστυχώς συνεχίζεται υπό μορφή αναβίωσης της εσωτερικής τρομοκρατίας, διαμόρφωσε μια άκρως αρνητική εικόνα για τον τουρισμό της Ελλάδας οι συνέπειες της οποίας δεν είναι εύκολα αναστρέψιμες.

1.2.4. Η πορεία έξω από την κρίση

Η μόνη πιθανή οδός διαφυγής, χωρίς κλειδωμένες βεβαιότητες, είναι η προσέλκυση τουριστών πολύ υψηλών προδιαγραφών και εισοδημάτων που δεν πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση.

Πριν καν όμως πάρουμε οποιαδήποτε πρωτοβουλία για να πορευτούμε ομαλά σ' αυτόν το δρόμο, αναγκαία προϋπόθεση είναι να ληφθούν άμεσα μέτρα για τη βραχυπρόθεσμη επιβίωση των τουριστικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων.

Αυτονόητα, πρώτη όσο και κατεπείγουσα προτεραιότητα για την Κυβέρνηση, θα πρέπει να είναι η μέριμνα για τη χρηματοπιστωτική κάλυψη των τουριστικών επιχειρήσεων και η ενίσχυση της ρευστότητάς τους με επενδυτικά δάνεια και κεφάλαια κινήσεως, ιδιαίτερα κατά την εκτός αιχμής περίοδο, με προσιτά επιτόκια και όρους αποπληρωμής για τα προσεχή δυο τουλάχιστον χρόνια και... βλέπουμε.

Αυτά τα απαραίτητα μέτρα, αν βέβαια εφαρμοστούν σωστά, πράγμα που προφανώς δεν συμβαίνει, απλά θα συμβάλουν, βραχυπρόθεσμα, στην άμβλυνση των επιπτώσεων της κρίσης αλλά δεν εγγυώνται, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα υγιή και αιεφόρα ανάπτυξη του τουρισμού μας καθώς και των άλλων τομέων που αυτός επηρεάζει άμεσα.

Για να συμβεί όμως αυτό, επείγει, η επανατοποθέτησή μας στη διεθνή και στην εγχώρια τουριστική αγορά, με μια πιο σύνθετη και ποιοτικά αναβαθμισμένη τουριστική προσφορά, που θα απευθύνεται σε πιο ενήμερους, πιο εκλεκτικούς, πιο απαιτητικούς και πιο εύπορους τουρίστες και μάλιστα για 12 μήνες το χρόνο.

Προϋποθέσεις γι' αυτή την ανάπτυξη είναι:

- ✦ Η παροχή δέσμης οικονομικών και άλλων κινήτρων που θα ενθαρρύνουν τη δημιουργία ξενοδοχείων υψηλών προδιαγραφών.
- ✦ Η ενίσχυση βελτιωμένων ειδικών τουριστικών υποδομών. Για την ικανοποίηση των αναγκών του επισκέπτη, χρειάζονται συνεδριακές και εκθεσιακές εγκαταστάσεις, κέντρα ευεξίας (spa), γήπεδα γκολφ, κ.λπ.

- ✦ Η ενίσχυση προσπαθειών ανάπτυξης οικολογικών–αγροτουριστικών καταλυμάτων και η προώθηση του τουρισμού της ενδοχώρας, των νησιωτικών περιοχών και γενικά της περιφέρειας.
- ✦ Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Όλα αυτά όμως είναι δώρο-άδωρο αν δεν συνοδευτούν με ενίσχυση των δυνατοτήτων προσπελασιμότητας στους τουριστικούς τόπους. Χωρίς ανάπτυξη των βασικών γενικών υποδομών, ο τουρισμός είναι καταδικασμένος να ακολουθεί φθίνουσα πορεία. Και όμως, φαίνεται να έχει επιλεγεί η μείωση των δημόσιων επενδύσεων και μάλιστα σε περίοδο ύφεσης!

Για να ανακάμψει ο τουρισμός και να αποκτήσει τη χαμένη του ανταγωνιστικότητα, ο μοναδικός δρόμος που μας προσφέρεται είναι ο εμπλουτισμός και η ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού μας προϊόντος και αυτό προϋποθέτει την ύπαρξη υψηλού επιπέδου διευθυντικών στελεχών και καλά εκπαιδευμένων υπαλλήλων σε σύνδεση με την αγορά εργασίας.

Επείγει επομένως η εκ βάθρων αναδιάρθρωση της Τουριστικής Παιδείας, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης. Ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να επιδιώκει την παραγωγή στελεχών, με τουριστική παιδεία, τουριστική συνείδηση και τεχνικές δεξιότητες πρώτης γραμμής.

Τα δημόσια ιδρύματα παροχής Ανώτατης Παιδείας (ΑΕΙ και ΤΕΙ) πρέπει να αναβαθμιστούν και να χρηματοδοτηθούν επαρκώς, προκειμένου να ανταποκριθούν στην ανάγκη δημιουργίας ανωτέρων και ανωτάτων στελεχών και για τον τουρισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Η Παρούσα Κατάσταση - Οι Τάσεις

Οι εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα ακολουθούν τη γενικότερη πορεία απορρύθμισης της εργασίας και του κοινωνικού κράτους στον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο. Σε μια συγκυρία που στην Ευρώπη οι εργασιακές σχέσεις υπηρετούν τις πολιτικές ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης με άξονα την μείωση και συμπίεση του εργασιακού κόστους, στην Ελλάδα έχοντας από παράδοση υιοθετηθεί ένα παραγωγικό μοντέλο που στηρίζεται στο χαμηλό κόστος εργασίας (χαμηλές αμοιβές, παράνομη και νόμιμη ευελιξία) ενισχύεται αυτή η παράδοση που οδηγεί στην περαιτέρω υποβάθμιση των εργασιακών σχέσεων. Σήμερα γίνεται επιτακτική η ανάγκη για ένα εναλλακτικό παραγωγικό μοντέλο στο οποίο οι ποιοτικοί παράγοντες που βρίσκονταν ανέκαθεν στο περιθώριο των κυρίαρχων επιλογών (π.χ. καινοτομία, νέες τεχνολογίες, κατάρτιση εργαζομένων, οργανωτικός εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων) θα βρίσκονται στο προσκήνιο, και η αναβάθμιση της εργασίας θα αποτελεί βασικό παράγοντα αυξημένης παραγωγικότητας με την οικονομική και κοινωνική της διάσταση.

Το πρότυπο απασχόλησης στην χώρα μας έχει υποστεί τις τελευταίες δεκαετίες, ιδίως από την δεκαετία του 1990 και μετά, σημαντικές μεταβολές στην κατεύθυνση της μεγάλης απορρύθμισής του. Το εργαλείο μεταβολής δεν ήταν οι Συλλογικές διαπραγματεύσεις, αλλά οι νομοθετικές παρεμβάσεις και η διολίσθηση στην πράξη των εργοδοτών όσον αφορά την εφαρμογή παρανόμων πρακτικών. Ενώ η σύμβαση αορίστου χρόνου, παρ' ότι έχει υπονομευτεί σοβαρά, παραμένει η βασική μορφή απασχόλησης, έχει δημιουργηθεί μια πόλωση μεταξύ σταθερής και επισφαλούς εργασίας με μια εξίσωση των εργασιακών σχέσεων «προς τα κάτω», δηλαδή προς τις πιο επισφαλείς μορφές εργασίας. Ως αποτέλεσμα:

- ✦ Δημιουργείται μια εκτεταμένη ζώνη επισφάλειας στην οποία κυριαρχούν οι νέοι εργαζόμενοι αλλά και εργαζόμενοι άνω των 50.
- ✦ Η σταθερή εργασία στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα υποκαθίσταται από έκτακτη απασχόληση από μερική και ενοικιαζόμενη εργασία.
- ✦ Προωθήθηκαν απαράδεκτοι διαχωρισμοί σε βάρος των νέων εργαζομένων οι οποίοι βιώνουν συνολικά ένα χειρότερο εργασιακό πλαίσιο παρά τα αυξημένα προσόντα τους, σε σχέση με την προηγούμενη γενιά εργαζομένων.
- ✦ Παρόλο που πολλές κατηγορίες μεταναστών ξεπέρασαν ένα αρχικό στάδιο απόλυτης εξαθλίωσής τους, καλύπτοντας τις στοιχειώδεις ανάγκες τους με υπεραπασχόληση, εξακολουθούν να παραμένουν σε ένα καθεστώς διαρκούς εκκρεμότητας και υπερεκμετάλλευσής τους.⁶

Από την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων δεν έχει ξεφύγει ούτε ο δημόσιος τομέας, στον οποίο την τελευταία 15ετία έχουν εισχωρήσει ποικίλες μορφές ευέλικτης εργασίας, δήθεν «συμβάσεις έργου» που στην πραγματικότητα υποκρύπτουν εξαρτημένη εργασία, επαχθείς υπεργολαβίες, καθεστώς πληρωμής των συμβασιούχων μετά από αρκετούς μήνες κλπ. Παράλληλα, προβλέπεται δυσμενέστερο εργασιακό καθεστώς για το νεοπροσλαμβανόμενο προσωπικό, αλλά και ουσιαστικά κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων για τους παλιότερους εργαζόμενους, καθώς απαγορεύεται, διά νόμου, η διεκδίκηση μεγαλύτερων αυξήσεων από αυτές που επιθυμεί να δώσει ο εργοδότης (!). Στη δημόσια διοίκηση ενισχύεται η απασχόληση με όρους ιδιωτικού δικαίου επηρεάζοντας αρνητικά τον θεσμό των δημοσίων υπαλλήλων και τη μονιμότητα.

Είναι προφανές βέβαια ότι στον ιδιωτικό τομέα η κατάσταση είναι ακόμη χειρότερη.

Οι θεσμοί προστασίας των εργαζομένων από τις ατομικές και τις ομαδικές απολύσεις έχουν ατονήσει. Αν και στην Ελλάδα οι αποζημιώσεις συνδέονται με το χρόνο προϋπηρεσίας στην επιχείρηση, με αποτέλεσμα να αντιστοιχούν σε περισσότερες εβδομάδες εργασίας από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, το θετικό αυτό στοιχείο εξανεμίζεται λόγω του χαμηλού ύψους και της χαμηλής διάρκειας της επιδότησης της ανεργίας (50%

---

⁶ Κουζής Γ. & Κρέτσος Λ. (2006): Η συνέργεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση στην κρίση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου στο Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων, τεύχος 40, Αθήνα, Ιούλιος-Σεπτέμβριος, σελ. 30-50.

του κατώτατου μισθού έναντι 60%-90% στην ΕΕ-15, και μέχρι 12 μήνες επιδότηση έναντι τουλάχιστον 18μηνης μέχρι 5ετούς ή και αόριστης διάρκειας επιδότησης σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες).

Οι απολύσεις στην Ελλάδα δεν απαιτείται να είναι αιτιολογημένες, σε αντίθεση με πολλές ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. Γαλλία, Βέλγιο, Ιταλία)

Διατηρείται η αναχρονιστική διάκριση στο καθεστώς αποζημίωσης στις απολύσεις ανάμεσα στους υπαλλήλους και τους εργάτες.

Όσον αφορά τις ομαδικές απολύσεις, στην Ελλάδα το όριο για τις επιχειρήσεις άνω των 200 εργαζομένων (2%) είναι χαμηλότερο σε σύγκριση με άλλες χώρες, ενώ για την υλοποίηση ομαδικών απολύσεων πέραν του ορίου αυτού απαιτείται έγκριση της διοικητικής αρχής (η οποία όμως συνήθως είναι τυπική). Αντίθετα, στις επιχειρήσεις από 20-199 εργαζόμενους οι ελεύθερες απολύσεις φθάνουν μέχρι και το 20% του προσωπικού. Επιπλέον, για τις επιχειρήσεις κάτω από 20 εργαζόμενους (που αποτελούν άνω του 95% των επιχειρήσεων) οι απολύσεις είναι ελεύθερες.

Σε περίπτωση κλεισίματος και μετεγκατάστασης βιώσιμων επιχειρήσεων, οι εργαζόμενοι είναι ουσιαστικά απροστάτευτοι.

2.2. Οι Επιδράσεις Της Κρίσης

Από το φθινόπωρο του 2008 η Ελλάδα, όπως και το σύνολο σχεδόν των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, βρίσκεται εν μέσω μιας μεγάλης οικονομικής (και αναμενόμενης κοινωνικής) κρίσης. Ανεξάρτητα από τα αίτια που την προκάλεσαν, η κρίση αυτή συνδέεται και καλύπτει ολόκληρο τον κύκλο της οικονομικής δραστηριότητας, που εκφράζεται μέσα από το τρίπτυχο παραγωγή- διακίνηση και προώθηση- κατανάλωση. Συνδέεται και με τις τρεις αυτές διακριτές πλευρές της οικονομικής δραστηριότητας, μειώνοντας την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, αναδιαρθρώνοντας τους μηχανισμούς προώθησης και διακίνησης των προϊόντων και περιορίζοντας την κατανάλωση. Η οικονομική κρίση, πέραν της πραγματικής μείωσης των εισοδημάτων, διαμορφώνει αρνητικό ψυχολογικό κλίμα μειώνοντας περαιτέρω την κατανάλωση, περιορίζοντας τη ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών και την παραγωγή και εγκλωβίζοντας την οικονομία σε έναν βαθύ κύκλο ύφεσης.

Η οικονομική αυτή κρίση ασκεί άμεσες και έμμεσες επιδράσεις πάνω στην απασχόληση και στα βασικά μεγέθη της. Στις άμεσες επιδράσεις συγκαταλέγονται η μείωση της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας, που οφείλονται στους μειωμένους ρυθμούς της οικονομικής δραστηριότητας. Οι έμμεσες επιδράσεις συνδέονται με τον τρόπο που οι βασικοί οικονομικοί παράγοντες (πολιτεία, εργοδότες, εργαζόμενοι) αντιλαμβάνονται την κρίση και επιχειρούν να την αντιμετωπίσουν.

Στο πεδίο αυτό αναδεικνύονται σημαντικές αντιθέσεις καθώς εργοδότες και πολιτεία επιχειρούν να αντιμετωπίσουν την κρίση μέσω των εργασιακών σχέσεων. Στην πραγματικότητα επιχειρούν να μεταθέσουν στους εργαζομένους ένα σημαντικό μέρος των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης. Έτσι με αφορμή την οικονομική κρίση επιχειρείται η αναμόρφωση των συστημάτων απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας. Και ως προς τα συστήματα απασχόλησης επιχειρείται:

1. Η περαιτέρω επέκταση των ευέλικτων εργασιακών σχέσεων.
2. Ο περιορισμός και η συρρίκνωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων.
3. Ο περιορισμός της δημόσιας απασχόλησης και η επαναδιαπραγμάτευση των εργασιακών σχέσεων στο Δημόσιο.
4. Η περαιτέρω απορρύθμιση της αγοράς εργασίας μέσω κυρίως του περιορισμού των θεσμών υποστήριξης και προστασίας των εργαζομένων.

Απέναντι σε αυτές τις καταστάσεις οι εργαζόμενοι και τα συνδικάτα αντιπαραθέτουν τις δικές τους θέσεις:

Ως προς τις έμμεσες επιδράσεις, που συνδέονται με τη διαφοροποίηση των εργασιακών σχέσεων, οι εργαζόμενοι θεωρούν ότι:

Η περαιτέρω επέκταση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης δεν αντιμετωπίζει την κρίση καθώς δεν καθιστά υποχρεωτικά την οικονομία πιο ανταγωνιστική. Ακόμη και εκεί όπου οι οικονομικές συνθήκες επιβάλλουν την ύπαρξη ευέλικτων συστημάτων παραγωγής, οι μορφές απασχόλησης που υιοθετούνται πρέπει να οδηγούν σε ικανοποιητικές αποδοχές (σύμφωνα με τις συλλογικές συμβάσεις) και σε πλήρη ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά δικαιώματα.⁷

---

⁷ “ΤΟ ΒΗΜΑ online”, <http://www.tovima.gr>, 22/03/2009

2.3. Το Μεγάλο Δίλημμα Των Εργαζομένων

Σε κρίση της εργασίας μετατράπηκε εντός ολίγων μηνών η χρηματοοικονομική κρίση. Η δραματική αύξηση της ανεργίας, η συνεχής «αιμορραγία» θέσεων εργασίας, οι ανατροπές στις εργασιακές σχέσεις και η διόγκωση των ελαστικών μορφών απασχόλησης συνθέτουν το σημερινό σκηνικό της αγοράς εργασίας, τέσσερις μόλις μήνες μετά την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης.

Η επίσημη καταγραφή της ανεργίας εκτοξεύθηκε σε 8,9%, ενώ η ΓΣΕΕ (ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΡΓΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ) εκτιμά ότι το πραγματικό ποσοστό ξεπερνά το 14%. Η πρόβλεψη του Ινστιτούτου Εργασίας για απώλεια 100.000 θέσεων εργασίας ως το τέλος της κρίσης, ενώ αρχικώς φαινόταν υπερβολική, σήμερα είναι ξεπερασμένη καθώς όλα δείχνουν ότι οι απώλειες θα είναι υψηλότερες. Οι εργασιακές σχέσεις στη χώρα μας αλλάζουν άρδην καθώς οι επιχειρήσεις, προκειμένου να περιορίσουν το κόστος, πιέζουν ανοιχτά τους εργαζομένους να αποδεχθούν μειωμένα ωράρια με μειωμένες αποδοχές, διαθεσιμότητες, ευέλικτες μορφές εργασίας, υποχρεωτικές άδειες κτλ. Το σκηνικό αυτό έχει οδηγήσει στο ναδίρ της σχέσεις της ΓΣΕΕ τόσο με τις εργοδοτικές οργανώσεις όσο και με την κυβέρνηση, η οποία δείχνει ανίκανη να ελέγξει, με τους μηχανισμούς του κράτους, την αγορά εργασίας και την εφαρμογή των κανόνων της εργατικής νομοθεσίας.

«Εργοδότες και πολιτεία επιχειρούν να αντιμετωπίσουν την κρίση μέσω των εργασιακών σχέσεων και μεταθέσουν στους εργαζόμενους ένα σημαντικό μέρος των επιπτώσεών» τονίζει ο πρόεδρος της ΓΣΕΕ κ. Ι. Παναγόπουλος, ο οποίος κατηγορεί τον ΣΕΒ (Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών) ότι *«άλλα λέει ο ίδιος και άλλα κάνουν στην πράξη τα μέλη του»*. Η θέση αυτή αφορά την «κίνηση» του προέδρου των βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος κ. Γ. Μυλωνά να προχωρήσει σε μονομερή εφαρμογή μειωμένου ωραρίου με μειωμένες αποδοχές για τους απασχολούμενους στην επιχείρησή του. *«Θα πρέπει πρώτα να εξαντλούνται όλα τα περιθώρια»* τόνισε ο ΣΕΒ χωρίς να αποδοκιμάσει άμεσα την απόφαση αυτή. Το δυσυπόστατο αυτής της στάσης καυτηριάζει ο κ. Παναγόπουλος. Πάντως δεκάδες επιχειρήσεις προχωρούν σε μονομερή εφαρμογή ανάλογων μέτρων ευελιξίας εις βάρος των εργαζομένων τους, ενώ προσφάτως το Καζίνο του Ρίου έθεσε ανοιχτά στους εργαζομένους το δίλημμα «ελαστική εργασία ή απόλυση».

Οι εργοδότες θέτουν διλήμματα στους εργαζομένους προκειμένου να επιλέξουν ανάμεσα στη διατήρηση της απασχόλησης με ευελιξία ή στην καταγγελία της σχέσης

εργασίας. Στοχεύουν μάλιστα στην ανάληψη του κόστους της ευελιξίας από τους φορείς άσκησης κοινωνικής πολιτικής, όπως ο ΟΑΕΔ, πρόταση που διατύπωσε ο πρόεδρος του ΕΒΕΑ (Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών) κ. Κ. Μίχαλος. Στο μεταξύ η «αιμορραγία» των θέσεων εργασίας συνεχίζεται, με τον επιστημονικό συνεργάτη του Ινστιτούτου Εργασίας κ. Γ. Ρωμανιά να διατυπώνει φόβους ότι οι απώλειες θα ξεπεράσουν τις 100.000 και θα φθάσουν τις 120.000 θέσεις εργασίας εντός του 2009. *«Τα τελευταία στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας είναι άκρως ανησυχητικά»* τονίζει.

Τα στοιχεία του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ που αφορούν την περίοδο Νοεμβρίου 2008- Ιανουαρίου 2009, μιλούν για απώλεια 8.236 θέσεων εργασίας, ενώ τον Φεβρουάριο του 2009 χάθηκαν 4.136 θέσεις. Τον ίδιο μήνα σημειώθηκαν 180 διαθεσιμότητες εργασίας και σε υποχρεωτική άδεια τέθηκαν 774 εργαζόμενοι, ενώ ανακοινώθηκαν προγράμματα εθελουσίας εξόδου για 5.500 απασχολούμενους. Στην καταγραφή του ΙΝΕ (Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ) φαίνονται οι κλάδοι παραγωγής που πλήττονται περισσότερο, δηλαδή η βιομηχανία, η κλωστοϋφαντουργία, οι κατασκευές, ο τουρισμός και ο χρηματοπιστωτικός κλάδος, ενώ τα στοιχεία καταδεικνύουν πως οι περισσότερες επιχειρήσεις που προχωρούν σε μείωση προσωπικού βρίσκονται στην Κεντρική Μακεδονία, στη Θράκη, στη Δυτική Ελλάδα και στην Αττική. Ενδεικτικά είναι τα στοιχεία του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης για την Κομοτηνή, σύμφωνα με τα οποία στην περιοχή αυτή λειτουργούσαν 99 εργοστάσια με 17.000 εργαζομένους, ενώ σήμερα έχουν μείνει μόνο τρεις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούν 2.500 άτομα.

Πολλές επιχειρήσεις αντί απολύσεων εφαρμόζουν συστήματα εκ περιτροπής εργασίας, υποχρεωτικών αδειών, καταργούν την υπερωριακή απασχόληση, θέτουν τους εργαζομένους σε διαθεσιμότητα ή αποφασίζουν προσωρινή αναστολή των λειτουργιών των επιχειρήσεων. Το χρονικό διάστημα Νοέμβριου 2008- Ιανουαρίου 2009 τέθηκαν σε διαθεσιμότητα συνολικά 1.870 εργαζόμενοι, ενώ τον Φεβρουάριο προστέθηκαν στη λίστα των διαθεσιμοτήτων ακόμη 180 εργαζόμενοι.

Δυσοίωνες είναι οι προβλέψεις και για το επόμενο διάστημα καθώς τα στοιχεία του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος για τον Ιανουάριο του 2009 δείχνουν ότι οι νέες οικοδομικές άδειες μειώθηκαν σημαντικά, κατά 25% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους, ενώ η βιομηχανική παραγωγή μειώθηκε τον Δεκέμβριο κατά 8,7%. Τα δύο αυτά στοιχεία, σε συνδυασμό με την αναμενόμενη εκδήλωση της κρίσης

στον τουρισμό, απεικονίζουν την εφιαλτική εικόνα της απασχόλησης τους επόμενους μήνες.⁸

2.3.1. Τα δραματικά ποσοστά της Ευρώπης

Η ανεργία αυξήθηκε στις 27 χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης φθάνοντας το 7,2% σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Eurostat. Τη χαμηλότερη ανεργία παρουσιάζουν η Ολλανδία (2,7%), η Αυστρία (3,8%) και η Κύπρος (3,9%). Αντιθέτως η ανεργία παρουσιάζει εκρηκτική άνοδο στην Ισπανία, φθάνοντας το 13,4% και εμφανίζοντας αύξηση πέντε ποσοστιαίων μονάδων το τελευταίο έτος.

Σημαντική αύξηση της ανεργίας σε σύγκριση με το 2007 παρουσιάζουν οι χώρες της Βαλτικής, η Ιρλανδία και σε μικρότερα ποσοστά η Σλοβακία, η Ουγγαρία και η Δανία. Πιο πρόσφατα στοιχεία αναφέρουν ταχύτατη αύξηση της ανεργίας σε αναπτυγμένες οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιαίτερα στη Βρετανία, στη Γαλλία και στη Γερμανία. Σε έρευνα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Αναδιαρθρώσεων, εμφανίζονται οι επιχειρήσεις που ανακοίνωσαν τις περισσότερες απολύσεις σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Η μεγαλύτερη απώλεια θέσεων εργασίας, με σημαντική διαφορά από τις υπόλοιπες, καταγράφεται στη Βρετανία όπου χάθηκαν 70.256 θέσεις εργασίας το τελευταίο τρίμηνο του 2008. Ακολουθούν: η Γερμανία με 20.411 θέσεις εργασίας, η Σουηδία με 14.239, η Πολωνία με 11.728 και η Τσεχία με 11.724 θέσεις εργασίας. Οι κύριοι κλάδοι παραγωγής που πλήττονται από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης και προχωρούν σε σημαντικές μειώσεις προσωπικού είναι ο χρηματοπιστωτικός κλάδος, ο κατασκευαστικός κλάδος, η αυτοκινητοβιομηχανία, η κλωστοϋφαντουργία και το εμπόριο.⁹

⁸ “TO BHMA online”, <http://www.tovima.gr>, 22/03/2009

⁹ “TO BHMA online”, <http://www.tovima.gr>, 22/03/2009

2.4. Η Αντιμετώπιση Της Ευελιξίας Ως Μέσου Απορρύθμισης Των Εργασιακών Σχέσεων

Η ανάπτυξη της ευελιξίας της ατομικής εργασίας, όσο και της αγοράς εργασίας στο σύνολό της (ευελιξία στις μορφές απασχόλησης, στον χρόνο εργασίας, στις αμοιβές) αποτελεί πρακτική που προωθείται από τις ασκούμενες πολιτικές σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο με διακηρυγμένο σκοπό την αντιμετώπιση της ανεργίας, την αύξηση της απασχόλησης και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.

Στην Ελλάδα η χρήση της ευέλικτης εργασίας ενισχύεται σημαντικά από τις αρχές της δεκαετίας του '90 με αλληπάλληλες θεσμικές παρεμβάσεις στο πεδίο της μερικής απασχόλησης, των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, τον δανεισμό εργαζομένων, των ελαστικών διευθετήσεων του ωραρίου εργασίας. Παράλληλα με αυτές τις εξελίξεις παρατηρείται μια σημαντική ανάπτυξη όλου του φάσματος των μορφών ευέλικτης και φθηνής εργασίας (π.χ. χρήση εργολαβιών, συμβάσεις ανεξάρτητης εργασίας που υποκρύπτουν μισθωτή σχέση, παράνομες και «μαύρες» ευελιξίες).

Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία (ΕΣΥΕ - Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος) οι προσωρινά απασχολούμενοι υπολογίζονται σε 330 χιλιάδες, οι μερικά απασχολούμενοι υπολογίζονται σε 270 χιλιάδες, ενώ 20.000 οι εργαζόμενοι απασχολούνται με καθεστώς δανεισμού. Ταυτόχρονα τουλάχιστον το 25% των επιχειρήσεων κάνει χρήση εργολαβιών και υπεργολαβιών, ενώ το 20% των απασχολούμενων εργάζεται ανασφάλιστο. Η εικόνα αυτή αποτυπώνει ένα μείγμα πρακτικών ευέλικτης, φθηνής και επισφαλούς εργασίας που συνοψίζονται σε πολιτικές που επιδιώκουν χαμηλό εργατικό κόστος. Σε αυτό το πλαίσιο στις παραδοσιακές πρακτικές διατήρησης των χαμηλών μισθών και της εκτεταμένης παράνομης ευελιξίας, προστίθενται οι πρακτικές νόμιμης ευελιξίας με αναγνώριση εργαζομένων «δεύτερης ταχύτητας».

Η ανάπτυξη των ευέλικτων πρακτικών στην εργασία συμβάλλει στην περαιτέρω μείωση του ήδη φθηνού κόστους εργασίας στην Ελλάδα, ενισχύει την κατάρτιση της εργασίας και την ύπαρξη εργαζόμενων πολλαπλών ταχυτήτων και δημιουργεί ανταγωνισμούς ανάμεσά τους. Παράλληλα, ασκεί πιέσεις στην τυπική εργασία συμπίεζοντας τις διεκδικήσεις και το περιεχόμενό της συμβάλλοντας στην γενικότερη και συνολική υποβάθμισή της.

Η αυξημένη ανασφάλεια επιδρά πολλαπλά αρνητικά στους εργαζόμενους και ιδιαίτερα στην κατηγορία εκείνη που προσφεύγει στην ευελιξία με όρους πραγματικής ανάγκης και όχι εθελοντικά, ενώ η ευάλωτη θέση τους ενισχύει πρακτικές καταστρατήγησης της νομοθεσίας.

Παράλληλα η εμμονή στη λογική του χαμηλού κόστους εργασίας, εκτός του σοβαρού κοινωνικού κόστους που συνεπάγεται, ούτε αντιμετωπίζει το φαινόμενο της ανεργίας, ούτε εξασφαλίζει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων όπως υποστηρίζουν ότι θεωρητικά θα έκανε οι θιασώτες του παραπάνω μοντέλου.

Η αλλαγή του σημερινού παραγωγικού μοντέλου συνδέεται και με την αλλαγή του τρόπου αντιμετώπισης της ευελιξίας της εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι η ευελιξία της εργασίας θα πρέπει να περιορισθεί δραστικά με σκοπό την πλήρη κατάργησή της εκτός από την πραγματικά εποχιακή απασχόληση. Λογική αντίφαση συνιστά η προσπάθεια σύνδεσης της ευελιξίας με την ασφάλεια (flexicurity) υπό το επιχείρημα ότι είναι δυνατή η παράλληλη ανάπτυξη των δύο αυτών ανταγωνιστικών πόλων.

Συνιστά λογική αντίφαση γιατί ισορροπία στις δύο αυτές έννοιες δεν είναι δυνατόν να υπάρχει όταν η ανάπτυξη της μίας (μείωση του εργασιακού κόστους) ρητά αντιστρατεύεται την άλλη (αύξηση του εργασιακού κόστους). Για το λόγο άλλωστε αυτό η αναγνώριση δικαιωμάτων στους ευέλικτα απασχολούμενους φθάνει μόλις μέχρι του σημείου να αφορά στη διασφάλιση ελάχιστων δικαιωμάτων, ενώ αποτυγχάνει να εξασφαλίσει πραγματική, αναλογία δικαιωμάτων αφού δηλωμένος στόχος της είναι να διατηρείται το πλεονέκτημα της ευελιξίας έναντι της «ασφάλειας».

Σε αυτό το πλαίσιο μέτρα ενίσχυσης της ουσιαστικής ασφάλειας όπως η σημαντική ενίσχυση των δικαιωμάτων των ευέλικτα εργαζομένων ως αντιστάθμισμα στο πραγματικό μέγεθος της εκμετάλλευσης που υφίστανται και της ανάγκης για ουσιαστική κοινωνική συνοχή πρέπει οδηγούν στον περιορισμό και στην τελική εξουδετέρωση της ευελιξίας ως μέσου φθηνής εργατικής δύναμης.

Ζητούμενο αποτελεί η ασφάλεια της εργασίας και ο περιορισμός με στόχο την κατάργηση της ευελιξίας που θα επιτυγχάνεται με την ενίσχυση των δικαιωμάτων των εργαζόμενων, την ενίσχυση της πλήρους και σταθερής απασχόλησης που θα συνδέονται με αξιοπρεπείς συνθήκες αμοιβής και εργασίας προκειμένου η εργασία να αντιμετωπίζεται στην πράξη ως η βασική παραγωγική δύναμη για την παραγωγή του πλούτου και όχι ως μια απλή δαπάνη για τους εργοδότες.

Χρειάζεται να ηττηθούν οι πολιτικές της εργασιακής απορύθμισης και να προωθηθούν εναλλακτικές πολιτικές για την επαναρύθμιση και αναβάθμισή τους, ώστε να προστατεύονται τα δημοκρατικά, εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα των εργαζομένων και να ενισχύεται η σταθερή και πλήρης απασχόληση σε βάρος της ελαστικής και ανασφάλιστης εργασίας.

Η νέα αυτή ρύθμιση για τις εργασιακές σχέσεις θα πρέπει να προωθείται συνδυασμένα με παρεμβάσεις για την στήριξη της απασχόλησης και της κοινωνικής ασφάλισης στα πλαίσια μίας εναλλακτικής πολιτικής ανάπτυξης, που θα έχει ως βασικό κριτήριο την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών.

Βασικοί άξονες μίας νέας ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων είναι:

- ✦ Η στήριξη και διεύρυνση της πλήρους και σταθερής απασχόλησης, με παράλληλη διασφάλιση αξιοπρεπών μισθών στους εργαζόμενους. Επιδιώκουμε την επικράτηση ενός νέου εργασιακού προτύπου πλήρους και σταθερής απασχόλησης που να περιλαμβάνει τις εξής μορφές. Μόνιμη σχέση εργασίας στο δημόσιο, σταθερή απασχόληση στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, σύμβαση αορίστου χρόνου στον ιδιωτικό τομέα και διατήρηση της προσωρινής απασχόλησης μόνο όπου υπάρχουν διαπιστωμένα καθαρά εποχιακές ανάγκες.
- ✦ Οι μορφές απασχόλησης όπως τα stage να καταργηθούν και να αντικατασταθούν αφενός στον ιδιωτικό τομέα με συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου εφόσον υποκρύπτουν εξηρημένη εργασία και αφετέρου με μαζικές προσλήψεις μόνιμου προσωπικού με αξιοκρατικές διαδικασίες στον δημόσιο τομέα.
- ✦ Η κατάργηση των υπεργολαβιών στον δημόσιο τομέα και η κάλυψη των αναγκών με προσλήψεις μόνιμου προσωπικού. Για τον ιδιωτικό τομέα η καθιέρωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης απέναντι στο προσωπικό των εργολάβων με βάση τις κλαδικές και επιχειρησιακές Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας που αφορούν στις ίδιες ειδικότητες και καθιέρωση της εις ολόκληρον ευθύνης του εργοδότη που κάνει χρήση της εργολαβίας σε περίπτωση παραβίασης της νομοθεσίας από την εργολαβική επιχείρηση.
- ✦ Η διασφάλιση όλων των εργασιακών, μισθολογικών, ασφαλιστικών, συνδικαλιστικών και κοινωνικών δικαιωμάτων όσων εργάζονται με ελαστικές μορφές απασχόλησης μέχρι αυτές να καταργηθούν.

- ✦ Η επέκταση της προστασίας της εργατικής νομοθεσίας σε κατηγορίες εργαζομένων, που η απασχόλησή τους υποκρύπτει εξαρτημένη μισθωτή σχέση, εργαζόμενους με συμβάσεις ανεξαρτήτων υπηρεσιών.
- ✦ Η θωράκιση, βελτίωση και εφαρμογή στους χώρους εργασίας της ισχύουσας εργατικής νομοθεσίας, η διασφάλιση της δημοκρατίας στους χώρους εργασίας και η ενίσχυση και ενεργοποίηση των δημόσιων ελεγκτικών μηχανισμών για την αυστηρή αντιμετώπιση των καταστρατηγήσεών της.
- ✦ Η υπεράσπιση και αναβάθμιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο χώρο εργασίας. Η διασφάλιση της συμμετοχής και του ελέγχου τους στα κέντρα των αποφάσεων και των ελέγχων.
- ✦ Η προώθηση μέτρων για τον περιορισμό των απολύσεων, όπως η εξομοίωση των αποζημιώσεων απόλυσης των εργατών με αυτές των υπαλλήλων που είναι πολλαπλάσιες, η απαγόρευση των ομαδικών απολύσεων σε κερδοφόρες επιχειρήσεις, η θέσπιση υποχρέωσης των εργοδοτών ώστε οι καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου να είναι αιτιολογημένες κλπ.
- ✦ Η τακτοποίηση όλων των συμβασιούχοι που καλύπτουν πάγιες και διαρκείς ανάγκες.
- ✦ Η κατάργηση όλων των νομοθετικών ρυθμίσεων για υποβαθμισμένες εργασιακές σχέσεις και για μειωμένες δυνατότητες συλλογικής διαπραγμάτευσης και προσφυγής στη διαιτησία του ΟΜΕΔ (Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας) όχι μόνο για τους νεοπροσλαμβανόμενους σε όλες τις ΔΕΚΟ (Δημόσιες Επιχειρήσεις Κοινής Ωφέλειας) αλλά και για τους ήδη εργαζομένους σε όσες από αυτές είναι ζημιωμένες.
- ✦ Η νομιμοποίηση των μεταναστών και η απόδοση σ' αυτούς των θεσμοθετημένων μισθολογικών, εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων.¹⁰

---

¹⁰ Κουζής Γ. (2008): Ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity): Μύθοι και πραγματικότητα, Ενημέρωση ΙΝΕ, τευχ. 149, Μάιος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ & ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΚΡΙΣΗ

Ο τουρισμός αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και όλοι περιμένουν να δουν τι έπεται της καλοκαιρινής εποχής. Πρόκειται για έναν κλάδο της ελληνικής οικονομίας που αναμένεται να πληγεί σημαντικά, από τον οποίο επηρεάζονται και εξαρτώνται πολλοί άλλοι κλάδοι. Τα μηνύματα του χειμώνα ήταν απογοητευτικά, καθώς τα ξενοδοχεία επηρεάζονται από όλους τους κλάδους, καθώς παρατηρούνται ακυρώσεις στο συνεδριακό τουρισμό και πάγωμα των εταιρικών δαπανών. Από την άλλη πλευρά, τα τελευταία αποτελέσματα, βάσει των προσφάτων στοιχείων δεν είναι πολύ αρνητικά, καθώς η πτώση που παρατηρείται δεν είναι ραγδαία. Ορισμένα από τα μέτρα που λαμβάνουν οι εργοδότες για την αντιμετώπιση της κρίσης είναι οι εναλλακτικές μορφές εργασίας, άδειες άνευ αποδοχών με τη συναίνεση των εργαζομένων, μειωμένο ωράριο για νέες μητέρες, κ.α.

3.1. Ντε Φάκτο Ανατροπή Στις Εργασιακές Σχέσεις

«Στροφή» στην πολιτική προσλήψεων κάνουν, λόγω της οικονομικής κρίσης και με στόχο να περιορίσουν το κόστος εργασίας, οι επιχειρήσεις αυξάνοντας τις προσλήψεις εργαζομένων με «ευέλικτες» συμβάσεις εργασίας δηλ. με καθεστώς μερικής απασχόλησης και εκ περιτροπής εργασία.

Όπως προκύπτει από τα πρώτα επίσημα στοιχεία που συγκέντρωσε το Σώμα Επιθεωρήσεων Εργασίας περίπου οι τέσσερις στις δέκα νέες συμβάσεις εργασίας που υπεγράφησαν στη διάρκεια του Μαρτίου αφορούσαν προσλήψεις εργαζομένων με μερική απασχόληση - ακόμη και με μετατροπή των συμβάσεων εργασίας από πλήρους απασχόλησης σε μερικής - καθώς και εκ περιτροπής εργασία.

Σύμφωνα με τα στοιχεία, στη διάρκεια του Μαρτίου ανακοινώθηκαν στο ΣΕΠΕ 54.808 προσλήψεις από τις οποίες οι 18.979 (το 35%) ήταν με «ευέλικτες» συμβάσεις και οι 35.829 (το 65%) πλήρους απασχόλησης. Από τις 18.979 «ευέλικτες» συμβάσεις, οι

13.650 προβλέπουν την παροχή εργασίας με μειωμένο ωράριο (μερική απασχόληση), οι 2.993 εκ περιτροπής εργασία ενώ 2.336 συμβάσεις προέκυψαν κατόπιν «συμφωνιών» εργοδοτών και εργαζομένων για εργασία με μειωμένο ωράριο (μερική απασχόληση) αντί της πλήρους απασχόλησης που είχαν τους προηγούμενους μήνες, πριν από την κρίση.

Η εξέλιξη αυτή (που προστίθεται στις απολύσεις και τις διαθεσιμότητες εργαζομένων τις οποίες καταγγέλλει η ΓΣΕΕ) οδηγεί την ηγεσία του υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και το ΣΕΠΕ στη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων για την παρακολούθηση της κατάστασης στην αγορά εργασίας.

Στελέχη της ΓΣΕΕ εκτιμούν ότι η επέκταση των ευέλικτων μορφών εργασίας σε συνάρτηση με την αύξηση της ανεργίας που ήδη αποτυπώνεται ακόμη και στα στοιχεία της ΕΣΥΕ (στο 9,4% τον Ιανουάριο του '09) θα δημιουργήσουν ένα εκρηκτικό κλίμα στο κοινωνικό πεδίο.¹¹

¹¹ “ΗΜΕΡΗΣΙΑ ONLINE” <http://www.imerisia.gr>, 30/4/2009

3.1.1. Σήμα κινδύνου για τις θέσεις εργασίας στον Τουρισμό

Το α' τρίμηνο του 2009 η μείωση της ζήτησης, της τουριστικής κίνησης αλλά και της πληρότητας έφθασε στο 20% στην Αττική

Απώλεια 69.000 έως 144.000 θέσεων εργασίας στον Τουρισμό, σε περίπτωση που οι τουριστικές αφίξεις μειωθούν από 5% έως 15%, προβλέπει το Ίδρυμα Τουριστικών Ερευνών ενώ 11.000 - 15.000 θα είναι οι θέσεις εργασίας που θα χαθούν (μαζί με έσοδα - εισοδήματα της τάξης των 420 εκατ. ευρώ - 520 εκατ. ευρώ) μόνο στην Αττική στην περίπτωση που η τουριστική κίνηση διατηρηθεί μειωμένη κατά 20% έως το τέλος της χρονιάς.

Ο αθηναϊκός τουρισμός διέρχεται την πιο κρίσιμη ίσως περίοδο στην ιστορία του των τελευταίων δεκαετιών με τα ξενοδοχεία της πρωτεύουσας να δέχονται πολλαπλές πιέσεις από διαφορετικά μέτωπα. Μέσα στους πρώτους τρεις μήνες του 2009 η μείωση της ζήτησης, της τουριστικής κίνησης αλλά και της πληρότητας έφθασε στο 20%, ενώ τα έσοδα υποχώρησαν κατά 25% σύμφωνα με την Ένωση Ξενοδόχων Αθηνών - Αττικής.

3.1.1.1. Οι προορισμοί

Οι εκτιμήσεις του προέδρου της ΕΞΑ (Ένωση Ξενοδόχων Αττικής)-Α. Τσακίρη για το σύνολο του έτους δεν είναι ιδιαίτερα αισιόδοξες καθώς προβλέπει ότι η κρίση θα πλήξει περισσότερο και από τους προορισμούς των θερινών διακοπών τους αστικούς και city break προορισμούς. Οι ξενοδόχοι της Αττικής προβλέπουν ότι η πτώση στις διανυκτερεύσεις θα κυμανθεί στο 20-22%, ενώ η μείωση των τιμών στα ξενοδοχεία, σταδιακά θα ξεπεράσει το 10-12%. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα η απόδοση ανά δωμάτιο να μειωθεί στο τέλος του χρόνου περίπου κατά 30%.

Εκτός Αθηνών, κατά τους πρώτους τρεις μήνες του 2009 οι κρατήσεις οργανωμένων πακέτων διακοπών έχουν υποχωρήσει κατά 20%.

3.1.1.2. Πρώτα η Κρήτη

Το μεγαλύτερο πλήγμα φαίνεται ότι έχει δεχθεί μέχρι στιγμής η Κρήτη. Ακολουθούν τα ακριβά νησιά των Κυκλάδων (Μύκονος, Πάρος και Σαντορίνη), ενώ πολύ κοντά βρίσκεται και η Ρόδος, η Κως και η Κέρκυρα.

Όσον αφορά στις κρατήσεις του Μαΐου οι εκτιμήσεις μόνο ενθαρρυντικές δεν είναι. Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) Ν. Αγγελόπουλο οι κρατήσεις είναι μειωμένες πάνω από 30% σε σχέση με το Μάιο του 2008.

Σε επίπεδο τιμών η μέση μείωση που έχουν πραγματοποιήσει οι επιχειρήσεις μέχρι στιγμής κυμαίνεται στο 20%. Ωστόσο, εκπρόσωποι της αγοράς εκτιμούν ότι όσο προχωρά η σεζόν και δεν υπάρχει κίνηση οι τιμές θα συνεχίσουν να μειώνονται, συρρικνώνοντας περαιτέρω τα έσοδα των επιχειρήσεων.

3.1.1.3. Ν. Χανίων: Όχι στην κατεδάφιση των εργασιακών σχέσεων στο Τουρισμό

Αντιπροσωπεία ξενοδοχοϋπαλλήλων του Ν. Χανίων συναντήθηκαν με εκπροσώπους των Διοικήσεων των Σωματείων Ξενοδοχοϋπαλλήλων και Επισιτισμού Χανίων και συζήτησαν τα άμεσα και επείγοντα προβλήματα των εργαζομένων στις επιχειρήσεις του Τουριστικού τομέα στο Ν. Χανίων.

Οι εκπρόσωποι των εργαζομένων εξέφρασαν την έντονη ανησυχία τους για:

- ✦ τη διαφαινόμενη μείωση της νόμιμης απασχόλησης στο τουριστικό κλάδο
- ✦ την επιδείνωση των όρων εργασίας με την καταπάτηση της τοπικής συλλογικής σύμβασης και την επέκταση της ανασφάλιστης εργασίας μέσω της υπερεργασίας και της αδήλων υπερωριών
- ✦ τη χρησιμοποίηση με καταχρηστικό τρόπο «εκπαιδευμένων» ξενοδοχοϋπαλλήλων από Ανατολικές χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με εξευτελιστικές αμοιβές καλύπτοντας λειτουργικές ανάγκες που απαιτούν έμπειρο και εκπαιδευμένο προσωπικό.

Όλα αυτά με αφορμή την οικονομική κρίση, τη μείωση των αφίξεων και την συμπίεση των τιμών βάση των συμβολαίων από τους tour-operators. Έτσι μεταφέρουν το

κόστος της κρίσης, στους εργαζόμενους οι οποίοι είναι και οι μόνοι που δεν ευθύνονται για αυτήν.

Συγχρόνως οι εργαζόμενοι τόνισαν την αδυναμία ή και απροθυμία των κρατικών υπηρεσιών ελέγχου να βάλουν φρένο στις παραπάνω εξελίξεις αποτρέποντας την ανατροπή των εργασιακών σχέσεων και ζήτησαν την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στον τουρισμό τα οποία άλλωστε αποτελούν βασικό συντελεστή για την αναβάθμιση του τοπικού τουριστικού προϊόντος.

Οι αγώνες των εργαζομένων τονίζουν την ιδιαίτερη σημασία που έχει ο αγώνας τους σήμερα για:

- να αποτρέψουν την εφαρμογή ανάλογων συνταγών «διεξόδου».
- να σταματήσει η υπερεκμετάλλευση μεταναστών, ως φτηνό και ανασφάλιστο εργατικό δυναμικό στις επιχειρήσεις του κλάδου και να αναληφθούν πρωτοβουλίες ένταξης και ενεργοποίησής τους στα σωματεία, στην κατεύθυνση της διεκδίκησης από κοινού με τους ντόπιους ισότιμων εργασιακών δικαιωμάτων.
- να διασφαλίσουν σε συμμαχία με τους μικρομεσαίους επαγγελματίες του τουρισμού τη διατήρηση των θέσεων εργασίας και τις εργασιακές σχέσεις.

Άλλωστε αν κάποιος βλέπει ως σωσίβιο στη κρίση την κατεδάφιση των εργασιακών σχέσεων και την παραπέρα συμπίεση του εισοδήματος των εργαζομένων είναι σίγουρο ότι θα βρεθούν πρώτοι ως ναυαγοί στο ναυάγιο της κοινωνίας αλλά και της ποιότητας του Ελληνικού τουρισμού.¹²

---

¹² <http://chania.blogspot.com>, 7/4/2009

3.2. Καθεστώς «Γαλέρας»

Μια ματιά να ρίξει κάποιος στην κατάσταση που επικρατεί στις τουριστικές περιοχές, αρκεί για να καταλάβει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αναγκάζονται να δουλεύουν χιλιάδες εργαζόμενοι στον Επισιτισμό - Τουρισμό. Η μαύρη εργασία, η μερική απασχόληση, η κλοπή ενσήμων είναι τα στοιχεία που συνθέτουν το καθεστώς «γαλέρας» που επικρατεί σε πολλές τουριστικές περιοχές της χώρας.

Κοινός παρονομαστής σε όλα τα νησιά είναι και παραμένει η εντατικοποίηση της εργασίας. Στη **Λήμνο** προβλήματα υπάρχουν στα μικρότερα ξενοδοχεία του νησιού, όπου δεν τηρούνται οι συμβάσεις εργασίας και δεν επικολλούνται τα ένσημα.

Στην **Κέρκυρα** με τη διάλυση του ΣΕΠΕ (νόμος 2639/98), καθώς το τοπικό τμήμα έχει αποστελεχωθεί τελείως, δε γίνεται κανένας έλεγχος στους χώρους δουλειάς. Οι συμβάσεις, μισθοί, ωράριο δεν εφαρμόζονται. Υπάρχουν περιπτώσεις εργαζομένων που δουλεύουν 10 ώρες την ημέρα, σπαστό ωράριο. Σερβιτόροι που εργάζονται από τις 7 π.μ. μέχρι τις 5 το απόγευμα και καμαριέρες που υποχρεώνονται μέσα στο ωράριό τους να καθαρίζουν 20 με 25 δωμάτια. Παράλληλα μέρα με τη μέρα οξύνεται η εντατικοποίηση και η τρομοκρατία στον κλάδο, καθώς οι μεγαλοξενοδόχοι εκμεταλλεύονται την ανεργία που υπάρχει στο νησί.

Ίδια εικόνα μεταφέρεται και από το νησί της **Ικαρίας**, δεν εφαρμόζονται οι συλλογικές συμβάσεις, δεν αποδίδονται τα ένσημα που αναλογούν στις ημέρες εργασίας, δε δίνονται αποδεικτικά μισθοδοσίας, με αποτέλεσμα στο τέλος της χρονιάς να υπάρχει πρόβλημα με τις οφειλές των εργοδοτών.

Στην **Κρήτη**, πολλά εξαρτώνται από το πώς θα «κυλήσει η σεζόν». Έτσι έχουμε απολύσεις και κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, όταν δεν υπάρχει η αναμενόμενη κίνηση, να γίνονται πολλές απολύσεις από το περσινό προσωπικό, ακόμα και στη μέση της σεζόν. Επίσης, οι εργοδότες εξαναγκάζουν τους εργαζόμενους να παίρνουν πολλά ρεπό και να κάνουν λιγότερα μεροκάματα. Πολλά είναι τα ξενοδοχεία που δεν κολλάνε κανονικά τα ένσημα - το πολύ 101 ένσημα για να μπορέσουν να πάρουν το επίδομα ανεργίας το χειμώνα. Όλα αυτά, βέβαια, επιβάλλονται με προσωπικές συμβάσεις.

Και στη **Ρόδο** οι εργαζόμενοι είναι αυτοί που πληρώνουν τη μείωση του τουρισμού, αφού αναγκάζονται να παίρνουν παρατεταμένα ρεπό και να υπογράφουν προσωπικές συμβάσεις κάτω από την κλαδική. Η διεθνής οικονομική κρίση και το

χτύπημα που έδωσε στις εργασιακές σχέσεις έχει αλλάξει το τοπίο στο νησί, αφού έχει κάνει καθεστώς τη μερική απασχόληση, το σπαστό ωράριο κ.ά.

Στην **Κω** οι εργαζόμενοι στον τουρισμό αναγκάζονται να συμφωνήσουν σε πακέτα μισθοδοσίας, όπου δεν ασφαλιζονται και δεν πληρώνονται σύμφωνα με τις κλαδικές συμβάσεις. Κοινό σημείο και εδώ η εντατικοποίηση, οι απολύσεις, η τρομοκρατία, ενώ τη μείωση της κίνησης την πληρώνουν οι εργαζόμενοι.

Στη **Ζάκυνθο**, στον «παράδεισο» του τουρισμού, το μόνο που «ανθεί» είναι η εντατικοποίηση. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι στο νησί έχουν κάνει προσωπικές συμφωνίες για να τους κολλήσουν 101 ένσημα, ενώ η κατάσταση ξεπερνάει τα όρια σε ορισμένες περιπτώσεις και αναγκάζονται να παραιτηθούν. Χαρακτηριστικό είναι ότι σερβιτόροι σε ορισμένα ξενοδοχεία αναγκάζονται να κάνουν και άλλες δουλειές, από κουβάλημα αποσκευών μέχρι βαψίματα στο ξενοδοχείο.

Η οικονομική κρίση δημιούργησε ένα τερατώδες εργασιακό καθεστώς στις τουριστικές επιχειρήσεις της **Θεσσαλονίκης**. Πολλοί εργαζόμενοι απασχολούνται με δίμηνες συμβάσεις εργασίας, ενώ η μερική απασχόληση, το part - time και η έξτρα απασχόληση έχουν γίνει καθεστώς στην πλειοψηφία των ξενοδοχείων.

Στη **Χαλκιδική** η κατάσταση είναι ακόμα χειρότερη. Η πλειοψηφία των εργαζομένων εξαναγκάζονται σε διμερείς συμφωνίες με τους εργοδότες και μισθούς 400€ το μήνα, δουλειά 12 - 14 ώρες την ημέρα και ελάχιστα ρεπό.

Στη **Σάμο** οι περισσότεροι εργαζόμενοι δουλεύουν ίσα - ίσα για να συμπληρώσουν τα 101 ένσημα για να μπορέσουν να πάρουν το επίδομα ανεργίας το χειμώνα. Οι συμβάσεις που υπογράφουν οι εργαζόμενοι είναι κλειστές, μακριά από το σωματείο, ενώ ευθύνες πολλές έχει το ΣΕΠΕ που δεν υπάρχει στο νησί και λειτουργεί ένα τμήμα μόνο στη Μυτιλήνη. Επίσης υπάρχουν και περιπτώσεις που εργαζόμενοι υπογράφουν «λευκές» συμβάσεις.¹³

---

¹³ Δημουλάς Κ., Μιχαλοπούλου Κ. (2008): Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, αρ. 28. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ: Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση: Ετήσιες Εκθέσεις 1997-2008.

3.3. Εφιάλτης Η Μικρή Σεζόν Για Τους Εργαζόμενους Στον Τουρισμό

Ένας στους δέκα εργαζόμενους στον τουρισμό εκτιμάται ότι θα σπρωχτεί βίαια στο περιθώριο στη διάρκεια της φετινής χρονιάς, την ίδια στιγμή που η υπηρεσία πολιτικής αεροπορίας (ΥΠΑ) κάνει λόγο για αύξηση των αφίξεων από το εξωτερικό κατά 10% το μήνα Απρίλιο. Ταυτόχρονα οι ξενοδόχοι ξεσπαθώνουν και μιλούν για εποχικότητα των στοιχείων, αφού δεν είχαν ανοίξει τις επιχειρήσεις τους.

Παρ' όλα αυτά, τα επίσημα στοιχεία είναι απογοητευτικά, αφού οι εργαζόμενοι στον κλάδο του τουρισμού εξακολουθούν να ζουν σε συνθήκες αβεβαιότητας, καθώς οι προσλήψεις εποχικού προσωπικού θα ολοκληρωθούν αρχές Ιουνίου. Μέχρι στιγμής 800 μόνιμοι ξενοδοχοϋπάλληλοι έχουν χάσει τη δουλειά τους και υπολογίζεται ότι στον χώρο του θαλάσσιου τουρισμού οι απώλειες φτάνουν τα 1.000 άτομα.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα, ωστόσο, εστιάζεται στο χρονικό διάστημα απασχόλησης όλων εκείνων που θα προσληφθούν τελικά από τις μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες. Κι αυτό επειδή, στην περίπτωση που δεν συγκεντρώσουν τα απαιτούμενα από τον νόμο έτη, «διαγράφονται» από το ταμείο ανεργίας και δεν έχουν δικαίωμα να ζητήσουν επίδομα από τον ΟΑΕΔ για τη χειμερινή περίοδο. Οι εργαζόμενοι χρειάζονται είτε 101 εργάσιμες ημέρες για χορήγηση βοηθήματος διάρκειας πέντε μηνών είτε 151 για να λαμβάνουν το επίδομα για ένα εξάμηνο.

Πώς εξελίσσεται όμως η κατάσταση στην υποδοχή ξένων τουριστών; Είναι νωρίς, συμφωνούν όλοι με διαμετρικά αντίθετες απόψεις.

Ομιχλώδες τοπίο με 100.000 απολύσεις, καθίζηση των αφίξεων κατά 20%, που μεταφράζεται σε τρία εκατομμύρια λιγότερους τουρίστες από πέρυσι, και απώλειες εσόδων τουλάχιστον 5 δισ. ευρώ για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας βλέπουν για φέτος οι εκπρόσωποι του συνδέσμου ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) υποστηρίζοντας ότι η ανασφάλεια και η κρίση θα συνεχιστούν και το 2010.

Για να μην υπάρξουν δραματικές απώλειες σε θέσεις εργασίας, ο ΣΕΤΕ ζητά η επιδότηση των θέσεων να επεκταθεί και στους μήνες Ιούνιο, Σεπτέμβριο, Οκτώβριο και όχι μόνο Απρίλιο και Μάιο που ισχύει τώρα. Πρόταση που θεωρείται «εκ του πονηρού» από τους εργαζόμενους, οι οποίοι καταγγέλλουν εκμετάλλευση της κρίσης.

Αισιόδοξη εικόνα εμφανίζει το υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης ευελπιστώντας ότι η πτώση θα είναι μικρότερη ή οριακά στα ίδια επίπεδα με τα περσινά, λόγω των επισκέψεων της τελευταίας στιγμής. Στην ίδια γραμμή ανάκαμψης κινούνται και άλλοι οργανισμοί.

Ειδικότερα για τον Απρίλιο, η ΥΠΑ ανακοίνωσε -χωρίς ωστόσο να δημοσιοποιήσει απόλυτους αριθμούς- άνοδο στις αφίξεις από το εξωτερικό κατά 10% σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα πέρυσι. Σύμφωνα λοιπόν με τα πρώτα αυτά στοιχεία η αύξηση των αφίξεων στους πλέον δημοφιλείς προορισμούς ήταν: για τη Ρόδο 25,6%, την Κέρκυρα 12,8%, το Ηράκλειο 10,2%, τη Θεσσαλονίκη 18% και τα Χανιά 7,4%. Η ανακοίνωση αυτή πυροδότησε διαμαρτυρίες από την πλευρά των τουριστικών επιχειρήσεων, καθώς κάνουν λόγο για «βιαστικά συμπεράσματα» από τα στοιχεία ενός μήνα κατά τη διάρκεια του οποίου τα περισσότερα ξενοδοχεία ήταν κλειστά.

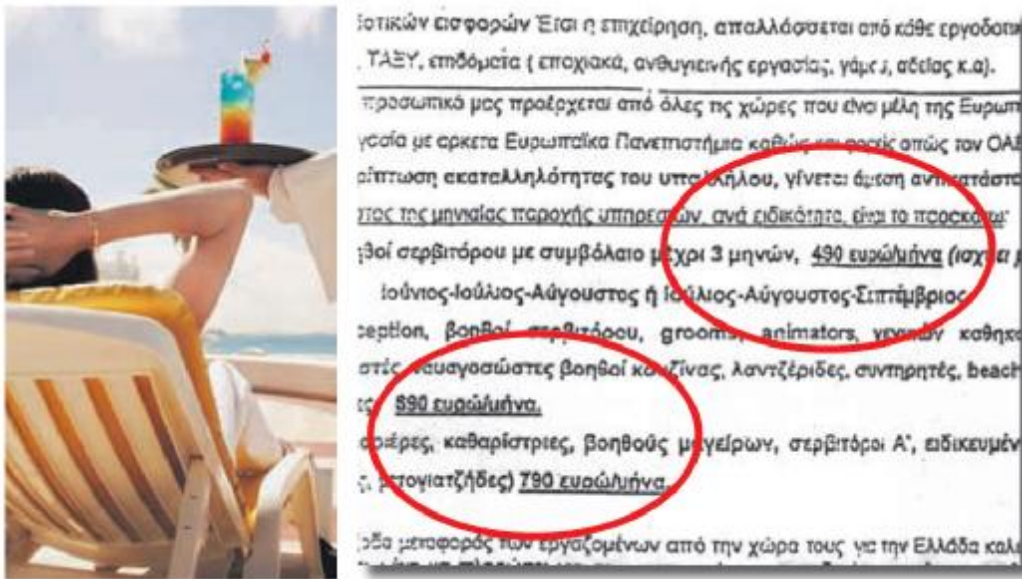
Εντελώς διαφορετική άποψη διατυπώνουν οι εργαζόμενοι στην τουριστική «βιομηχανία» θεωρώντας πως «η κρίση αποτελεί άλλοθι για τους επιχειρηματίες προκειμένου να προχωρήσουν σε απολύσεις, ελαστικές συνθήκες εργασίας και να ασκήσουν πιέσεις στην κυβέρνηση». Παράλληλα κάνει λόγο για «μαύρη εργασία» στον πλέον δυναμικό κλάδο της ελληνικής οικονομίας.

Σήμερα στον τουρισμό απασχολούνται τουλάχιστον 550.000 άτομα (μόνιμοι και εποχικοί). Από αυτούς 95.000 είναι οι ξενοδοχοϋπάλληλοι που είναι ασφαλισμένοι στο ΤΑΞΥ (εκ των οποίων οι 65.000 εποχικοί και οι υπόλοιποι μόνιμοι). Από τους μόνιμους, ήδη, έχουν μείνει 800 άνεργοι από τον Οκτώβριο μέχρι σήμερα. Άλλοι 195.000 εργαζόμενοι (σε καφετέριες, εστιατόρια, ξενοδοχεία, ζαχαροπλαστεία κ.λπ.) είναι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ. Οι υπόλοιποι είναι ανασφάλιστοι δικαιώνοντας με τον πλέον εύγλωττο τρόπο εκείνους που υπογραμμίζουν ότι από τη νομιμότητα έχουμε οδηγηθεί στη «μαύρη εργασία» και το «σκλαβοπάζαρο» με μισθούς 300 έως 400 ευρώ το μήνα χωρίς εισφορές από τους εργοδότες. Υπάρχουν και περιπτώσεις που οι επιχειρηματίες προχωρούν σε απολύσεις επαγγελματιών για να προσλάβουν στη θέση τους ανειδίκευτους, παιδιά από σχολές ή αλλοδαπούς τους οποίους αμείβουν με 200 -250 ευρώ τον μήνα.

Σχετικά με τους φόβους που διατυπώνονται, επισημαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια την Ελλάδα δεν πριμοδοτούν τουρίστες μόνο από τη Γερμανία και τη Βρετανία, που κάποτε κάλυπταν ποσοστό μεγαλύτερο από το 50% του συνόλου των ταξιδιωτών.

Από τα περίπου 16 εκατομμύρια τουρίστες (αν από το σύνολο των 17,5 εκατομμυρίων, αφαιρεθούν οι οικονομικοί μετανάστες από την Αλβανία και τη Βουλγαρία, που καταγράφονται από τη στατιστική υπηρεσία), το ποσοστό των παραδοσιακών αγορών έχει συρρικνωθεί στο 30%. Αυτό σημαίνει ότι η Ελλάδα απέκτησε πλέον περισσότερα μαξιλάρια ασφαλείας με ανοίγματα προς νέες χώρες.¹⁴

3.4. «Νοικιάζουν» Εργαζομένους Σε Μεγάλα Ξενοδοχεία

Εταιρία εξασφαλίζει φθηνό προσωπικό με τρίμηνες συμβάσεις χωρίς καμία άλλη υποχρέωση.

Μισθό 490 ευρώ πληρώνουν μεγάλες αλυσίδες ελληνικών ξενοδοχείων σε χιλιάδες εργαζομένους που έρχονται από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μέσω εταιριών που προσφέρουν φθηνό προσωπικό. Η πρακτική που ακολουθείται έχει καταγγελθεί ως παράνομη σε ό,τι αφορά το ύψος των αποδοχών και τις ασφαλιστικές παροχές, αλλά το πρόβλημα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί εύκολα.

Οι περισσότεροι ξένοι που δουλεύουν στα ελληνικά ξενοδοχεία είναι οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι μπορεί να μην έχουν ούτε άδεια παραμονής στη χώρα. Ορισμένοι έρχονται ως μαθητές σχολών τουριστικών επαγγελμάτων άλλων χωρών, χωρίς όμως να είναι πάντοτε πραγματικοί μαθητές.¹⁵

Μια τρίτη κατηγορία αλλοδαπών απασχολουμένων στα ελληνικά ξενοδοχεία είναι πολίτες ανατολικών χωρών, κυρίως, που προσφέρουν την εργασία τους σε εταιρίες οι

¹⁴ "Η ΑΥΓΗ", <http://www.avgi.gr>, 17/5/2009

¹⁵ Καυγάλης Α. επιμ. (2007): Αδήλωτη μετανάστευση και νομιμοποίηση μεταναστών, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ αρ. 27

οποίες παρέχουν προσωπικό σε μεγάλες ξενοδοχειακές αλυσίδες με μισθούς πείνας (για τα ελληνικά δεδομένα) και με όρους που παρακάμπτουν τη νομοθεσία για την ασφάλιση των ξενοδοχοϋπαλλήλων. Αυτοί υπολογίζεται ότι είναι πάνω από 5.000, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του κ. Λ. Καραθανάση, προέδρου της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Εργατών Επισιτισμού και Υπαλλήλων Τουριστικών Επαγγελματιών, και για τους περισσότερους εξ αυτών, οι ξενοδόχοι πληρώνουν 490 ευρώ το μήνα, για το καλοκαίρι. Συγκεκριμένη εταιρία έχει στείλει σε ελληνικές αλυσίδες ξενοδοχείων ενημερωτικό σημείωμα, με το οποίο διαφημίζει ότι ειδικεύεται στη στελέχωση ξενοδοχειακών μονάδων με προσωπικό από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη «μέθοδο της απόσπασης».

Όπως η εταιρία αυτή λέει στους ξενοδόχους: *«Με τη μέθοδο της απόσπασης εξασφαλίζετε χαμηλότερο κόστος για το εργατικό δυναμικό σας από αυτό που είχατε μέχρι σήμερα. Η εταιρία μας είναι η μόνη υπεύθυνη έναντι των ελληνικών Αρχών ως προς την καταβολή των εργοδοτικών εισφορών. Έτσι, η επιχείρηση απαλλάσσεται από κάθε εργοδοτική εισφορά, όπως ένσημα, αποζημιώσεις, δώρα, ΤΑΞΥ, επιδόματα (εποχικά, ανθυγιεινής εργασίας, γάμου, αδείας κ.ά.)»*. Σύμφωνα με την ίδια εταιρία που συνεργάζεται με αρκετές πολύ γνωστές αλυσίδες, *«το κόστος της μηνιαίας παροχής υπηρεσιών ανά ειδικότητα είναι: βοηθοί σεβιτόρου με συμβόλαιο μέχρι 3 μήνες, 490 ευρώ το μήνα ισχύει μόνο για καλοκαιρινά τρίμηνα Ιούνιος-Ιούλιος-Αύγουστος ή Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος»*...

Οι απασχολούμενοι που εισπράττουν αυτά τα 490 ευρώ το μήνα δεν είναι δυσαρεστημένοι, εάν προέρχονται από χώρες όπου οι αποδοχές είναι χαμηλότερες. Είναι, όμως, αυτή η διαδικασία νόμιμη; Μάλλον όχι, εάν διαβάσει κανείς το Προεδρικό Διάταγμα του 2000, που ορίζει τι ισχύει με τη «μέθοδο της απόσπασης»:

- ✦ Ελάχιστα όρια μισθού νοούνται οι ακαθάριστες αποδοχές που καθορίζονται από την ελληνική εργατική νομοθεσία, από την εθνική ή τις κλαδικές συμβάσεις κατά περίπτωση.
- ✦ Στην περίπτωση των ξενοδοχοϋπαλλήλων, με βάση την ισχύουσα σήμερα σύμβαση και τον πίνακα αποδοχών τους, ο μισθός ξεκινά από τα 777,10 ευρώ, για άγαμο, χωρίς κανένα οικογενειακό επίδομα, κανένα επίδομα εκπαίδευσης ή άλλο επίδομα και με μηδενική προϋπηρεσία.¹⁶

---

¹⁶ Κουζής Γ. επιμ. (2008): Εξαγορές και συγχωνεύσεις επιχειρήσεων: Επιπτώσεις στην απασχόληση και στις εργασιακές σχέσεις, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ αρ. 30.

3.5. Επιδότηση Για 50.000 Εποχιακούς Εργαζόμενους Στον Τουρισμό

Περισσότεροι από 50.000 εποχιακά απασχολούμενοι εργαζόμενοι στον τομέα του τουρισμού θα μπορέσουν να βρουν ξανά δουλειά τους επόμενους μήνες με το πρόγραμμα επιχορήγησης ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, που έθεσε σε εφαρμογή ο ΟΑΕΔ, ώστε να διατηρηθούν οι θέσεις απασχόλησης τη θερινή τουριστική περίοδο στις συνθήκες που δημιουργεί η παγκόσμια οικονομική κρίση. Είναι ένα από τα βασικά όπλα της πολιτικής της υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας Φάνης Πάλλη-Πετραλιά, για τη στήριξη της απασχόλησης σε έναν κλάδο που οι προβλέψεις αναφέρουν ότι θα πληγεί περισσότερο από όλους τους υπόλοιπους.

Επίσης, με αυτόν τον τρόπο το μέτρο του εποχικού βοηθήματος των εργαζομένων στον τουριστικό κλάδο μετατρέπεται στην ουσία σε επίδομα απασχόλησης. Σύμφωνα με το σχέδιο της απόφασης που υπάρχει, ο ΟΑΕΔ θα παράσχει στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις το εποχικό επίδομα το οποίο λαμβάνουν οι εργαζόμενοι όταν δεν έχουν δουλειά -532 ευρώ το μήνα- με την προϋπόθεση ότι θα τους απασχολούν σε περιόδους μειωμένης τουριστικής κίνησης. Δηλαδή, η επιχορήγηση των επιχειρήσεων θα είναι δίμηνη, τους μήνες Απρίλιο και Μάιο, και θα πρέπει να επαναπροσλάβουν τους εποχιακά απασχολούμενους τους οποίους απασχολούσαν και το 2008. Η διοίκηση του ΟΑΕΔ ενέκρινε τη συγκεκριμένη απόφαση για την επιχορήγηση κάθε επαναπρόσληψης με το μηνιαίο βοήθημα που λάμβανε ο επιδοτούμενος μετά τη λήξη της σύμβασης που είχε με το ξενοδοχείο στο οποίο εργαζόταν. Με αυτή την υπουργική απόφαση, καταβάλλεται το βοήθημα για διάστημα δύο μηνών, στο ίδιο προσωπικό το οποίο χρησιμοποιούσε και τους αντίστοιχους μήνες το 2008 και χωρίς μάλιστα καμία αλλαγή στους όρους εργασίας του. Οι ξενοδοχειακές μονάδες θα κληθούν να υποβάλουν αίτηση στο Κέντρο Προώθησης της Απασχόλησης της περιοχής τους, στην οποία θα δεσμεύονται ότι θα επαναπροσλάβουν το εποχικό προσωπικό το οποίο απασχόλησαν και το προηγούμενο έτος. Στην περίπτωση που μία επιχείρηση δεν τηρήσει τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει, θα επιστρέφει το ποσό της επιχορήγησης. Αρμόδιοι υπάλληλοι του ΟΑΕΔ ελέγχουν τις ξενοδοχειακές μονάδες, προκειμένου να διαπιστώνουν εάν τηρούν τους όρους που έχουν αναλάβει, ενώ κάνουν διασταύρωση στοιχείων στις καταστάσεις μισθοδοσίας του προσωπικού.¹⁷

¹⁷“ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ”, www.apogevmatini.gr, 22/5/2009

Αντί επιλόγου...

Η επόμενη ημέρα για τον ελληνικό τουρισμό μετά την κρίση

Προτού γίνει αναφορά στην «επόμενη ημέρα» του ελληνικού τουρισμού μετά την κρίση, θα πρέπει να τονιστεί ότι η κρίση βρίσκεται μόλις στις αρχές της και ότι ένας αριθμός επιχειρήσεων, άγνωστος ως προς το μέγεθός του, δεν θα βρεθεί ζωντανός την «επόμενη ημέρα». Ευρισκόμενοι λοιπόν στην αρχή μιας βαθιάς κρίσης, όλοι οι εμπλεκόμενοι στον τομέα του τουρισμού πρέπει να επικεντρωθούν στην προσπάθεια να αντλήσουν τα κατάλληλα οικονομικά εφόδια για να διατηρήσουν χωρίς απώλειες τις επιχειρήσεις όλων των κλάδων του τουρισμού. Σε αυτή την προσπάθεια η συνδρομή του κράτους είναι αναγκαία και συνεχής, ώστε το τουριστικό προϊόν να μη χάσει τη φήμη και την ελκυστικότητα που έχει στη διεθνή αγορά. Το ίδιο σημαντική σε αυτή την προσπάθεια είναι και η συνδρομή-συνεργασία του τραπεζικού συστήματος, αφού, εκτός των άλλων, υπάρχει ένα ισχυρό στοιχείο αλληλεξάρτησης με τις τουριστικές επιχειρήσεις και ιδιαίτερα με αυτές που λειτουργούν στη βάση παγίων μεγάλης αξίας.

Οι οικονομικές κρίσεις, με τα γνωστά και σημαντικά αρνητικά τους, είναι πάντοτε και μια ευκαιρία για μεν τις επιχειρήσεις να κάνουν αυτοκριτική και επανεξέταση όλων των λειτουργικών παραμέτρων τους, για δε τις Αρχές να αντιληφθούν και να αναθεωρήσουν τις σχέσεις τους με τους τομείς της οικονομίας, επαναξιολογώντας τη σημασία, την ιεράρχηση και τη συμβολή τους στην οικονομία και στην κοινωνία. Έτσι, τώρα είναι η καταλληλότερη ευκαιρία όπου το πολιτικό σύστημα πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι ο τουρισμός είναι όχι μόνον ο σημαντικότερος κλάδος της οικονομίας ως προς τη συνεισφορά του στο ΑΕΠ, στην απασχόληση και στην περιφερειακή ανάπτυξη, αλλά και ο μόνος με διαχρονικά αυξανόμενη συμβολή στα μακροοικονομικά μεγέθη της χώρας και στην ποσοτική και ποιοτική βελτίωση των παραμέτρων της πραγματικής οικονομίας. Συνεπώς, είναι ο τομέας που κατά προτεραιότητα έχει τις προϋποθέσεις για ταχεία αναστροφή της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας μέσα από έντονες διεργασίες ανταποδοτικότητας. Αν όλα αυτά γίνουν κατανοητά απ' όλους τους εμπλεκόμενους, Δημόσιο, επιχειρήσεις και ιδιώτες, είναι βέβαιον ότι η «επόμενη ημέρα» θα ξημερώσει με όλους μας περισσότερο συνειδητοποιημένους για το μέγεθος και την έκταση των προσπαθειών που πρέπει να καταβάλλουμε για να γίνει ο τουρισμός δυναμικότερος, ελκυστικότερος, αποδοτικότερος και ανθεκτικότερος σε πιθανές μελλοντικές μεγάλες ή μικρές κρίσεις οποιουδήποτε χαρακτήρα.

Τέλος, αν όλα αυτά πραγματοποιηθούν και δεν ξεχαστούμε με την πρώτη αχτίδα φωτός που θα παρουσιαστεί στον ορίζοντα, η «επόμενη ημέρα» θα είναι λαμπρή για το μέλλον του τουρισμού και συνεπώς και για το μέλλον της χώρας. Σπουδαίος τουριστικός προορισμός μπορούμε να γίνουμε, ενώ σπουδαία βιομηχανική και γεωργική χώρα είναι προφανές ότι δεν έχουμε τις αναγκαίες προϋποθέσεις για να γίνουμε. Είναι τώρα η μεγάλη μας ευκαιρία για γενναίες αποφάσεις και ενέργειες!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Δημουλάς Κ., Μιχαλοπούλου Κ. (2008): Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, αρ. 28. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ: Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση: Ετήσιες Εκθέσεις 1997-2008.
2. Καψάλης Α. επιμ. (2007): Αδήλωτη μετανάστευση και νομιμοποίηση μεταναστών, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ αρ. 27.
3. Κουζής Γ. & Κρέτσος Λ. (2006): Η συνέργεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση στην κρίση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου στο Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων, τεύχος 40, Αθήνα, Ιούλιος-Σεπτέμβριος, σελ. 30-50.
4. Κουζής Γ. (2007): Παρατηρήσεις στο Πράσινο Βιβλίο της Ένωσης για τον εκσυγχρονισμό της εργατικής νομοθεσίας. Επιθ. Εργασιακών Σχέσεων, τευχ. 45.
5. Κουζής Γ. (2007α): Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος: Αποκλίσεις και συγκλίσεις με τον ευρωπαϊκό χώρο, Gutenberg, Αθήνα.
6. Κουζής Γ. (2008): Ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity): Μύθοι και πραγματικότητα, Ενημέρωση ΙΝΕ, τευχ. 149, Μάιος.
7. Κουζής Γ. επιμ. (2008): Εξαγορές και συγχωνεύσεις επιχειρήσεων: Επιπτώσεις στην απασχόληση και στις εργασιακές σχέσεις, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ αρ. 30.
8. Μοσχονάς Α., Κονιόρδος Μ. επιμ. (2004): Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και εργασιακές σχέσεις, Gutenberg, Αθήνα.
9. Παλαιολόγος Ν. (2006): Εργασία και συνδικάτα στον 21ο αιώνα, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, αρ.24.
10. Ρομπόλης Σ. (2007): Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα, Επίκεντρο, Αθήνα.

11. Στρατούλης Δ. (2005): Οι εργασιακές σχέσεις στη δίνη του νεοφιλελεύθερου τυφώνα, Αθήνα, Ελληνικά γράμματα.

Διαδίκτυο – Άλλες πηγές

12. “ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ”, www.apogevmatini.gr,
13. “ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ”
14. “Η ΑΥΓΗ”, <http://www.avgi.gr>
15. “ΗΜΕΡΗΣΙΑ ONLINE”<http://www.imerisia.gr>
16. Στέλιος Βαρβαρέσος, Δρ. Οικονομολόγος, “Οικονομική και Πολιτική του Τουρισμού”, <http://www.travelreport-int.gr>
17. “ΤΟ ΒΗΜΑ online”, <http://www.tovima.gr>
18. <http://chania.blogspot.com>,
19. <http://apexo.blogspot.com>
20. <http://www.travelreport-int.gr>